

Avain EU-käsitteisiin



Avain EU-käsitteisiin

Avain EU-käsitteisiin

Tero Erkkilä
Teija Tiilikainen

150 | 2012

Uusittu laitos, 1. painos

Julkaisija

UM:n Eurooppatiedotus

Eurooppatiedotus

Ulkoasiainministeriö
PL 482, 00023 VALTIONEUVOSTO

Puhelin 0295 350 000 (UM:n keskus)
Sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@formin.fi
www.eurooppatiedotus.fi

Euroopan komission Suomen-edustusto

Voimatalo, Malminkatu 16, 00100 Helsinki
PL 1250, 00101 Helsinki

Puhelin (09) 622 6544
Tietopalvelu klo 10–12 puhelin (09) 6226 5482

Sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@ec.europa.eu
Edustusto: comm-rep-hel@ec.europa.eu
Tietopalvelu: comm-rep-hel-library@ec.europa.eu
http://ec.europa.eu/finland

Ulkopoliittinen instituutti

Kruunuvuorenkatu 4
00160 Helsinki
PL 400, 00161 Helsinki

Puhelin (09) 432 7000
Sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@fia.fi
www.fia.fi

Kotimaisten kielten keskus

Vuorikatu 24
00100 Helsinki

Puhelin 0295 333 200
Sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@kotus.fi
www.kotus.fi

© Tero Erkkilä, Teija Tiilikainen ja Eurooppatiedotus

Toimitus Aino Piehl, Kotimaisten kielten keskus
Päivi Toivanen, Eurooppatiedotus

Ulkoasu Tommi Jäkkö
Paino Newprint Oy, Raisio
ISBN 978-952-281-018-2

Sisällys

Lukijalle	9
Euroopan unionin (integraation) yleiskäsitteet	11
Euroopan unionin kansalaisuus	19
Euroopan unionin toimielimet ja päätöksenteko	25
Euroopan unionin oikeusjärjestelmä	41
Euroopan unionin politiikat	47
Osoitteita ja lähteitä	60
Hakemisto	62

Lukijalle

Käsissäsi oleva sanasto sai alkunsa siitä, että ulkoasiainministeriön Eurooppatiedotukselta kysytään paljon EU-kielenkäytön vaikeita termejä.

Sanaston ensimmäinen versio tehtiin, kun unionin laajentumiset 2000-luvun alussa ja niistä unionin sopimusjärjestelmää kohtaan aiheutuneet paineet tuottivat koko joukon uusia käsitteitä unionista käytyyn keskusteluun. Sanasto ilmestyi ensimmäistä kertaa vuonna 2004 ja päivitetty painos vuonna 2007.

Muutokset eivät kuitenkaan päättyneet tähän. Vuoden 2009 joulukuussa voimaan tullut Lissabonin sopimus ja välittömästi sen jälkeen voimaistunut talouskriisi ovat jälleen antaneet aihetta uusiin EU-aiheisiin käsitteisiin. Tämä ulkoasultaankin muuttunut sanasto päivittää EU-käsitteet nykypäivän tasalle.

Kirjaan on koottu sekä virallisia EU-sopimusten termejä että arkikielen sanoja. Lopussa on erillinen hakemisto, josta käsitteet ja lyhenteet löytyvät aakkosjärjestyksessä. Hakemistossa esitetyt numerot viittaavat sivunumeroihin.

Käsillä olevan uudistuneen sanaston on tehnyt yhteistyönä pitkälti sama tiimi, joka vajaan kymmenen vuotta sitten osallistui ensimmäisen käsiteavaimen kehittelyyn. Ulkoministeriön Eurooppatiedotus on toiminut aloitteentekijänä, toimituspäällikkö Päivi Toivanen on ollut mukana tämänkin version suunnittelussa ja osallistunut sen toimitamiseen. EU-kielenhuoltaja Aino Piehl Kotimaisten kielten keskukselta on jälleen tarjonnut arvokasta apuaan sanastotyön käytäntöön sekä kielenhuoltoon. Ruotsinnois on Mikael Ekholmin ja Christina Tallbergin, Tommi Jäkkö on tällä kerralla suunnitellut kirjan taiton. Euroopan komission Suomen-edustusto on jälleen osallistunut hankkeen rahoitukseen.

Uudistetun käsitesanaston ovat aiempien versioiden tapaan laatineet VTT Tero Erkkilä Helsingin yliopistosta ja dosentti Teija Tiilikainen Ulkopoliittisesta instituutista.

Helsingissä huhtikuussa 2012

Tekijät

Euroopan unionin (integraation) yleiskäsitteet

Euro

Euro on Euroopan unionin *yhteisvaluutta*, joka otettiin käyttöön laskennallisena valuuttana 1.1.1999 talous- ja rahaliiton *euroalueen* maisma, joiden valuuttakurssit kiinnitettiin toisiinsa ja jotka sitoutuivat harjoittamaan yhteistä raha- ja valuuttakurssipolitiikkaa. Euro korvasi 1.1.2002 kansallisen valuutan 12 EU-maassa, joihin kuuluvat Alankomaat, Belgia, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Luxemburg, Portugali, Ranska, Suomi ja Saksa. Euroalueeseen ovat liittyneet Slovenia (2007), Kypros ja Malta (2008), Slovakia (2009) ja Viro (2010). Ennen euro-nimen vakiintumista yhteisestä valuutasta käytettiin lyhennettä *ECU (European Currency Unit)*.

Katso myös: Euroopan keskuspankki, rahapolitiikka, talouspolitiikan koordinaatio

Euroopan atomienergiayhteisö (Euratom)

Vuonna 1957 *Rooman sopimuksella* perustettu Euroopan atomienergiayhteisö pyrki luomaan institutionaaliset puitteet ydinenergian hyödyntämiseksi ns. *kuutosmaiden* alueella. Sopimus Euroopan atomienergiayhteisöstä on Euroopan hiili- ja teräsyhteisön, Euroopan talousyhteisön ja Maastrichtin sopimuksen ohella yksi neljästä Euroopan unionin perustamissopimuksesta. Vuoden 2009 joulukuussa voimaan tulleella Lissabonin sopimuksella sopimusjärjestelmä muutettiin kahden perussopimuksen (sopimus Euroopan unionista ja sopimus Euroopan unionin toiminnasta) muotoon.

Katso myös: energiapolitiikka, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, Euroopan talusyhteisö, integraatio

Euroopan hiili- ja teräsyhteisö (EHTY)

Euroopan hiili- ja teräsyhteisö perustettiin Pariisin sopimuksella vuonna 1951. Sopimus johti hiili- ja teräsalan yhteismarkkinoiden syntyyn yhteisön kuuden perustajavaltion eli ns. *kuutosmaiden* alueella. Ne olivat Saksa, Belgia, Ranska, Italia, Luxemburg ja Alankomaat. Yhteisön päämääränä

oli myös toisen maailmansodan jälkeisten poliittisten vastakkainasettelujen poistaminen yhteisön jäsenmaiden väliltä. Sopimus Euroopan hiili- ja teräsyhteisöstä eli Pariisin sopimus oli yksi neljästä Euroopan unionin perustamissopimuksesta. Yhteisön on katsottu toimineen edeltäjänä Euroopan talousyhteisölle ja Euroopan atomienergiayhteisölle sekä luoneen pohjan Euroopan integraatiolle ja Euroopan unionin myöhemmille periaatteille. Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamissopimus päättyi 31.12.2002.

Katso myös: Euroopan atomienergiayhteisö, Euroopan talousyhteisö, energiapolitiikka, integraatio

Euroopan talousalue (ETA)

Euroopan talousalue on yhteismarkkina-alue, jolla toteutetaan tavaroiden, palvelujen, pääomien ja työvoiman vapaata liikkuvuutta. Euroopan talousalueeseen kuuluvat EU:n jäsenvaltioiden lisäksi Norja, Islanti ja Liechtenstein.

Katso myös: henkilöiden vapaa liikkuvuus, vapautteen, turvallisuuden ja oikeuteen perustuva alue

Euroopan talousyhteisö (ETY)

Euroopan talousyhteisö (*European Economic Community, EEC*) perustettiin *Rooman sopimuksella* 1957. Se oli vapaakauppa-alue ja tulliliitto, jonka muodostivat Saksa, Belgia, Ranska, Italia, Luxemburg ja Alankomaat (*kuutosmaat*). Euroopan talousyhteisö merkitsi yhteisten politiikkojen luomista myös maataloutta ja liikennettä varten sekä työvoiman liikkuvuuden edistämiseksi. Sopimus Euroopan talousyhteisöstä eli Rooman sopimus on yksi neljästä Euroopan unionin perustamissopimuksesta. Vuoden 2009 joulukuussa voimaan tulleella Lissabonin sopimuksella sopimusjärjestelmä muutettiin kahden perussopimuksen (sopimus Euroopan unionista ja sopimus Euroopan unionin toiminnasta) muotoon.

Euroopan talousyhteisön institutionaalinen pohja on säilynyt aina nykymuotoiseen Euroopan unioniin saakka.

Katso myös: Euroopan atomienergiayhteisö, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, integraatio, Euroopan unioni

Euroopan unioni (EU)

Euroopan unioni perustettiin *Maastrichtin sopimuksella* 1992. Sopimuksen myötä Euroopan yhteisöstä ryhdyttiin käyttämään nimeä Euroopan

unioni. Juridisesti yhteisö säilyi kuitenkin edelleen omana oikeushenkilönä, mutta unionille tätä yleistä oikeustoimikelpoisuutta ei tunnustettu. Sopimuksella vahvistettiin Euroopan unionille ns. *pilarirakenne*. Euroopan yhteisöjen eri aloilla saaman toimivallan lisäksi yhteistyö ulotettiin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan sekä oikeus- ja sisäasioihin. Sopimus Euroopan unionista käsitti myös sitovan toteuttamissuunnitelman talous- ja rahaliitosta. Sopimus vahvisti myös Euroopan parlamentin asemaa erityisesti sopimuksessa hyväksytyyn yhteispäätösmenettelyn ansiosta. Vuoden 2009 joulukuussa voimaan tulleella Lissabonin sopimuksella Euroopan unionin pilarirakenne kumottiin ja unionin oikeushenkilöys tunnustettiin. Samalla päätöksentekoa kehitettiin yhtenäisempään suuntaan kaikilla politiikka-alueilla.

EU-jäsenyyden kautta kukin jäsenmaa sitoutuu luovuttamaan osan toimivallastaan unionille. Euroopan unionin toimivalta vaihtelee politiikka-aloittain, mistä riippuu siirretyn päätäntävällän määrä. Unionin jäsenyys oikeuttaa kunkin jäsenmaan osallistumaan EU-tason päätöksentekoon ja vastaavasti velvoittaa jäsenmaita sitoutumaan yhteisiin toimintaperiaatteisiin ja sääntöihin. Liittyessään Euroopan unioniin uusi jäsenvaltio hyväksyy yhteisen säännösten (*acquis communautaire*).

Euroopan unioniin kuuluu 1.1.2007 jälkeen 27 jäsenmaata: Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Italia, Itävalta, Kreikka, Luxemburg, Portugali, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Suomi, Tanska, Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari ja Viro.

Katso myös: integraatio, Euroopan yhteisö, toimivalta, *acquis communautaire*, rahapolitiikka

Euroopan yhteisö (EY)

Euroopan yhteisön muodostivat Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, Euroopan talousyhteisö ja Euroopan atomienergiayhteisö, joiden toimielimien yhdistämisestä yhdeksi institutionaaliseksi kokonaisuudeksi päätettiin vuonna 1965. Euroopan yhteisö säilyi EU:n oikeustoimikelpoisena toimijana aina Lissabonin sopimuksen voimaantuloon saakka (joulukuuta 2009), jolloin EU:n oikeushenkilöys tunnustettiin.

Katso myös: Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, Euroopan atomienergiayhteisö, Euroopan talousyhteisö, pilarirakenne

Hallitustenvälisyys

Hallitustenvälisyys viittaa siihen, että päätöksenteko tai valmistelu tapahtuu jäsenmaiden hallitusten edustajien kokouksissa. Poliittinen

keskustelu unionin luonteesta ja vallankäytöstä on pitkälti keskustelua unionin ylikansallisen päätöksenteon ja hallitustenvälisen yhteistyön suhteesta. Jos hallituksenvälisyys Euroopan integraatiossa vahvistuu, korostuu silloin kansallisten hallitusten rooli ohi yhteisöllisen vallankäytön.

Katso myös: yhteisöllisyys, toimivalta, tiiviimpi yhteistyö, monen nopeuden Eurooppa

Integraatio

Euroopan integraatio tarkoittaa historiallista yhdentymisprosessia, jonka lasketaan saaneen alkunsa Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamisesta 18.4.1951 (*Pariisin sopimus*). Yhdentymisen on syventynyt sitä mukaa kuin jäsenmailta perussopimusten nojalla alkuperäisille yhteisöille ja myöhemmälle Euroopan unionille siirretty toimivalta on kasvanut. Myös toimielinjärjestelmän kehittyminen ja unionin politiikka-alojen laajentuminen ovat tiivistäneet Euroopan unionia. Euroopan hiili- ja teräsyhteisön lisäksi merkittävinä askelina integraatioprosessissa voidaan pitää Euroopan atomienergiayhteisön ja Euroopan talousyhteisön perustamista *Rooman sopimuksella* 25.3.1957.

Myös Luxemburgissa ja Haagissa 17. ja 28.2.1986 solmittu *Euroopan yhtenäisasiakirja* (*Single European Act, SEA*) ja 7.2.1992 solmittu sopimus Euroopan unionista (*Maastrichtin sopimus*) syvensivät integraatiota. Jälkimmäinen kasvatti huomattavasti unionin toimivaltaa suhteessa sen jäsenvaltioihin.

Katso myös: Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, Euroopan atomienergiayhteisö, Euroopan talousyhteisö, Euroopan unioni, toimivalta, liittovaltiokehitys, integraation syveneminen, laajentuminen

Integraation syveneminen

Integraation syvenemisellä tarkoitetaan Euroopan unionin toimivallan laajentumista ja päätöksenteon ylikansallistumista, sen siirtymistä unionin toimielimille. Historiallisina prosesseina integraation syveneminen ja unionin laajentuminen on usein nähty rinnakkaisiksi. Integraation syvenemisestä onkin keskusteltu esimerkiksi 1.5.2004 tapahtuneen laajentumisen yhteydessä. Myös Euroopan talouskriisin yhteydessä on puhuttu integraation syventämisestä keinona ehkäistä tulevia kriisejä.

Katso myös: toimivalta, laajentuminen, hallitustenvälisyys

Jäsenyys

Euroopan unionin jäseneksi haluavat maat hakeutuvat *jäsenyysneuvotteluihin* jättämällä unionille *jäsenhakemuksensa*. Jäsenyysneuvotteluissa pyritään kartoittamaan kunkin jäseneksi hakevan valtion kansalliset erityispiirteet, niistä aiheutuvat siirtymäsäännöt ja poikkeukset sekä jäsenyyden perussopimukseen edellyttämät muutokset. Varsinaisella *liittymissopimuksella* kukin jäsenmaa sitoutuu luovuttamaan osan toimivallastaan unionille. Liittyessään Euroopan unioniin uusi jäsenvaltio sitoutuu hyväksymään yhteisön säännösten. Kukin jäsenvaltio on velvollinen sisällyttämään EU:n oikeuden kansalliseen oikeusjärjestykseensä määrääjässä sekä soveltamaan sitä moitteettomasti. Myös vapaaehtoinen *unionista eroaminen* tuli Lissabonin sopimuksen nojalla mahdolliseksi (2009).

Katso myös: laajentuminen, Euroopan unioni, Euroopan yhteisö

Laajentuminen

Laajentumisella tarkoitetaan uusien jäsenmaiden liittymistä Euroopan unioniin. Alkuperäisten Euroopan hiili- ja teräsyhteisön jäsenmaiden eli Alankomaiden, Belgian, Italian, Ranskan, Luxemburgin ja Saksan joukkoon on liittynyt uusia jäseniä integraation eri vaiheissa. Vuonna 1973 jäseniksi liittyivät Irlanti, Iso-Britannia ja Tanska. Kreikasta tuli jäsen 1981, Espanja ja Portugali liittyivät vuonna 1986. Vuoden 1995 laajentumiskierroksella uusina jäseninä unioniin liittyivät Itävalta, Ruotsi ja Suomi.

Unionin laajentumiseksi Keski- ja Itä-Eurooppaan määriteltiin 1993 *Kööpenhaminan kriteerit*, joissa uusilta jäsenmailta edellytettiin demokratian ja oikeusvaltioperiaatteiden noudattamista, ihmisoikeuksien kunnioittamista, toimivaa markkinataloutta sekä kykyä kantaa jäsenyyden velvoitteet. Ehdokasmaat ovat myös solmineet unionin kanssa asteittaisen integraation mahdollistavia *assosiaatiosopimuksia*.

Euroopan unionin historian suurimmassa laajentumisessa 1.5.2004 unionin jäseniksi liittyivät Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari ja Viro. Tämä on vaatinut perussopimusten tarkistamista, ennen kaikkea unionin päätöksentekojärjestelmien ja toimielinrakenteen osalta. Niitä koskevia perussopimusten muutoksia käsiteltiin mm. Nizzan sopimusta edeltäneessä hallitustenvälisessä konferenssissa.

Bulgaria ja Romania liittyivät unioniin vuoden 2007 alussa. Jäsenyysneuvottelut Turkin ja Kroatian kanssa aloitettiin 2005. Joulukuussa 2006 EU päätti osittain jäädyttää Turkin jäsenyysneuvottelut Kyproksen asemaan liittyneen kiistan takia. Jäsenyysneuvottelut Islannin kanssa aloitettiin kesäkuussa 2010. Myös Makedonia, Montenegro ja Serbia ovat hakeneet unionin jäsenyyttä.

Katso myös: jäseneksi liittyminen, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, hallitustenvälinen konferenssi, perussopimus

Liittovaltiokehitys (federalismi)

Liittovaltiokehitys viittaa Euroopan unionin kasvavaan toimivaltaan suhteessa sen jäseninä oleviin kansallisvaltioihin. Liittovaltiokehityksen syvyys liittyy pitkälti ylikansallisen ja hallitustenvälisen päätöksenteon keskinäiseen tasapainoon unionin päätöksenteossa ja tässä tapahtuviin muutoksiin. Unionin toimivaltaa on muokattu ja kasvatettu uusilla perussopimuksilla ja alkuperäisiä sopimuksia muuttavilla sopimuksilla. Etenkin Euroopan yhtenäisasiakirja 1986 ja Maastrichtin sopimus 1992 ovat syventäneet liittovaltiokehitystä. Samaan suuntaan vaikutti osaltaan myös Lissabonin sopimus 2009. Vaikka Euroopan unionilla on tietyillä politiikkaloikoilla varsin pitkälle ulotettua toimivaltaa, ei unioni kuitenkaan ole toistaiseksi liittovaltio kuten esim. Yhdysvallat, vaan pikemminkin liittovaltion ja kansainvälisen järjestön sekamuoto.

Katso myös: toimivalta, Euroopan unioni, legitimizeetti, hallitustenvälisyys, yhteisöllisyys

Naapuruuspolitiikka

Euroopan naapuruuspolitiikka liittyy Euroopan unionin 1.5.2004 laajentumisen myötä syntyneisiin uusiin ulkorajoihin. Naapuruuspolitiikka pyrkii tasoittamaan eroja EU:n ja sen uusien naapurimaiden välillä tarjoamalla mahdollisuuden osallistua EU:n toimintaan yhteistyön kautta. Uusi naapuruuspolitiikka konkretisoituu EU:n ja sen naapurimaiden laatimissa toimintasuunnitelmissa, joissa on määritelty tavoitteet poliittiselle ja taloudelliselle yhteistyölle. Naapuruuspolitiikkaa noudatetaan EU:n lähinaapureiden kanssa sekä niiden maiden kanssa, joilla on EU:n kanssa yhteinen meriraja. Venäjän ja EU:n välille on perustettu erillinen strateginen kumppanuus.

Katso myös: laajentuminen, alue- ja rakennepolitiikka

Talous- ja rahaliitto (EMU)

Suunnitelmia yhteisestä talous- ja rahaliitosta (*Economic and Monetary Union*) hahmoteltiin EY:n jäsenmaiden piirissä jo 1970-luvun alusta saakka, mutta hanke eteni merkittävästi vasta *Euroopan valuuttajärjestelmän* (*European Monetary System, EMS*) tultua voimaan vuonna

1979. Euroopan valuuttajärjestelmä koostui yhteisestä valuuttayksiköstä (ECU), valuuttakurssimekanismista (Exchange Rate Mechanism, ERM) sekä rahoitus- ja luottojärjestelyistä. Varsinainen talous- ja rahaliitto (Economic and Monetary Union, EMU) luotiin vuonna 1992 Maastrichtin sopimuksella, joka sisälsi sitovan toteuttamissuunnitelman. Talous- ja rahaliitto tähtäsi talous- ja rahapolitiikan yhdenmukaistamiseen, ja sen perimmäisenä tavoitteena oli yhteisen valuutan, euron, käyttöönotto.

Talous- ja rahaliitto toteutettiin kolmessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe (1.7.1990–31.12.1993) tähtäsi jäsenvaltioiden pääomaliikkeiden vapauttamiseen, talouspolitiikan yhdenmukaistamiseen ja keskuspankkien yhteistyön lähentämiseen. Toisen vaiheen (1.1.1994–31.12.1998) aikana perustettiin Euroopan rahapoliittinen instituutti (ERI) ja sen seuraajaksi Euroopan keskuspankki (EKP). Talous- ja rahaliiton kolmannessa vaiheessa (1.1.1999 alkaen) Euroopan keskuspankki aloitti toimintansa ja yhteisvaluutta euro korvasi 1.1.2002 kansallisen valuutan 12:ssa euroalueen maassa. Toukokuussa 2012 yhteisvaluuttaan kuuluvien maiden lukumäärä on 17.

EMU käsittää talouspolitiikan koordinaation, minkä lisäksi jäsenmaat ovat sitoutuneet välttämään julkisen talouden alijäämää ja julkista velkaa. Yhteisvaluutan käyttöön ottaneilla mailla eli euroalueella on lisäksi yhteinen rahapolitiikka, jonka tavoitteiden toteutumisesta vastaa Euroopan keskuspankkijärjestelmä. Vuonna 2010 kärjistyneen finanssi- ja velkakriisin yhteydessä EMUn toimivuudesta on käyty vilkasta keskustelua ja sen pelisääntöjä ja päätöksentekoa on tarkistettu. Yhteisvaluuttaan kuuluville maille on lisäksi luotu mahdollisuus perustaa erityinen vakausmekanismi EVM (European Stability Mechanism), jonka tavoitteena on säilyttää euroalueen rahoitusjärjestelmä vakaana myöntämällä määräaikaista luottoja niille euroalueen valtioille, joilla on poikkeuksellisia julkisen talouden ongelmia.

Katso myös: rahapolitiikka, talouspolitiikan koordinaatio, euro

Tiiviimpi yhteistyö

Amsterdamin ja Nizzan sopimuksilla virallistettiin tiiviimmän yhteistyön eli ns. *joustavan integraation* menettelytavat. Tämä tarkoittaa, että ryhmä jäsenmaita voi halutessaan tehdä tiettyillä politiikka-aloilla tiiviimpää yhteistyötä kuin unionin perussopimuksissa edellytetään. Perussopimusten mukainen tiiviimpi yhteistyö edellyttää tiettyjen ehtojen täyttymistä. Sitä voidaan harjoittaa vain niillä politiikka-aloilla, jotka eivät kuulu unionin yksinomaisen toimivallan piiriin. Sen on myös oltava linjassa unionin tavoitteiden sekä perussopimusten ja EU:n sääntösten (acquis communautaire) periaatteiden kanssa. Lisäksi tiiviim-

pi yhteistyö edellyttää, että mukana on vähintään kahdeksan valtiota ja että muilla valtioilla on mahdollisuus tulla myöhemmin mukaan. Yksittäinen jäsenvaltio voi vastustaa tiiviimpää yhteistyötä, mikäli se on merkittävästi ristiriidassa tämän valtion kansallisten etujen kanssa. Riitatapauksissa päätös tiiviimmän yhteistyön aloittamisesta jää Euroopan unionin neuvoston päätettäväksi. Tiiviimmälle yhteistyölle läheinen käsite on *monen nopeuden Eurooppa*, mikä tarkoittaa eritahtista integraatiota jäsenmaiden kesken.

Katso myös: *acquis communautaire*

Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyydellä – tietyssä yhteydessä *yhteisömetodilla* – tarkoitetaan ylikansallista päätöksentekoa eli päätöksentekoa, jossa Euroopan komissiolla, parlamentilla ja EU:n tuomioistuimella on vahva rooli. Keskustelu Euroopan integraatiosta ja unionin toimivallasta käsitteleekin pitkälti yhteisöllisyyden ja hallitustenvälisyyden keskinäistä tasapainoa. *Yhteisöllistäminen* tarkoittaa hallitustenvälisen yhteistyön alaan kuuluvien asioiden siirtämistä yhteisöllisen päätöksenteon piiriin.

Katso myös: hallitustenvälisyys, toimivalta, toissijaisuusperiaate, liittovaltiokehitys

Euroopan unionin kansalaisuus

Avoimuusperiaate

Avoimuus liittyy unionin toiminnan ja päätöksenteon julkisuuteen sekä *asiakirjajulkisuuteen*. Erityisesti EU:n asiakirjajulkisuuteen ja kansalaisten tiedonsaantioikeuteen liittyvät kysymykset ovat saaneet runsaasti huomiota, ja EU:n toimielimiä on myös kritisoitu avoimuuden puutteesta.

Tiedonsaantiin liittyvät hallinnon periaatteet perustuvat vuoden 1992 unionisopimuksen julistukseen, joka koskee kansalaisten oikeutta saada toimielinten hallussa olevaa tietoa. Amsterdamin sopimuksella 1997 Euroopan yhteisön perustamissopimukseen lisättiin artikla, jonka mukaan kaikille jäsenvaltioiden kansalaisille ja oikeushenkilöille taattiin oikeus tutustua Euroopan parlamentin, Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan komission asiakirjoihin. Artikla saatettiin voimaan 30. toukokuuta 2001 annetulla asetuksella, johon sisällytettiin myös tiedonsaantioikeuteen liittyvät poikkeukset. Hallinnon avoimuus on myös keskeinen hyvän hallinnon periaate. Toukokuussa 2006 Euroopan komissio esitti vihreän kirjan Euroopan avoimuusaloitteesta, jonka tarkoitus on lisätä EU:n toimielinten ja edunvalvontatoiminnan avoimuutta. Lissabonin sopimuksen (2009) myötä lainsäädäntöasioiden käsittely Euroopan unionin neuvostossa tehtiin julkiseksi ja kansalaisten tiedonsaantioikeus laajennettiin koskemaan kaikkien unionin toimielinten, elinten ja laitosten asiakirjoja.

Katso myös: hyvä hallinto, Euroopan oikeusasiamies, lobbaus

Eurobarometri

Kyselytutkimus, jonka avulla Euroopan komissio on vuodesta 1973 seurannut kansalaismielipiteen kehitystä jäsenmaissa. Eurobarometri-tutkimus tehdään kaksi kertaa vuodessa ja siinä käsitellään keskeisiä EU-kansalaisuuteen liittyviä teemoja. Osa kysymyksistä on pysyviä, osa vaihtuu kulloinkin valitun erityisteeman mukaan. Kysely järjestetään yhdenmukaisesti kaikissa unionin jäsenmaissa, ja sen otos edustaa unionin kansalaisia.

Katso myös: unionin kansalaisuus

Euroopan oikeusasiamies

Euroopan oikeusasiamies käsittelee kanteluja yhteisön toimielinten ja laitosten toiminnassa ilmenneistä hallinnollisista epäkohdista, lukuun ottamatta unionin tuomioistuimen ja yhteisön ensimmäisen oikeusas-teen tuomioistuimen lainkäyttötoimintaa. *Kantelu-oikeus* on unionin kansalaisen perusoikeus. Lisäksi kantelu-oikeus on kaikilla niillä luon- nollisilla henkilöillä, yrityksillä, yhdistyksillä ja muilla elimillä, joiden asuin- tai kotipaikka on jossakin jäsenvaltiossa.

Oikeusasiamies suorittaa kantelun perusteella perusteltuina pitä- mänsä tutkimukset. Oikeusasiamies pyrkii sovintoratkaisuun, mutta mikäli sovintoa ei synny jo tutkimusvaiheessa, oikeusasiamies voi ryh- tyä toimenpiteisiin ja esittää suosituksia asianomaiselle toimielimelle. Toimielimen on annettava oikeusasiamiehelle asiasta lausuntonsa kol- men kuukauden kuluessa, minkä jälkeen oikeusasiamies voi antaa asias- ta kertomuksen Euroopan parlamentille ja asianomaiselle toimielimelle.

Oikeusasiamies voi ottaa asioita käsiteltäväkseen myös omasta aloit- teestaan, ja oikeusasiamiehen tehtävänä on puuttua yhteisössä ilme- nevään huonoon hallintoon. Euroopan parlamentti nimittää Euroo- pan oikeusasiamiehen parlamentin vaalikauden ajaksi.

Katso myös: Euroopan parlamentti, hyvä hallinto, perusoikeuskirja

Euroopan parlamentin vetoamusvaliokunta

Euroopan unionin kansalaiset tai Euroopan unionissa asuvat henkilöt voivat esittää vetoamuksen Euroopan parlamentille Euroopan unionin toimialaa koskevasta aiheesta. Aiheen tulee välittömästi koskettaa ve- toamuksen esittäjää. Vetoamus-oikeus on unionin kansalaisen perus- oikeus, ja tämä oikeus on myös Euroopan unionin alueella kotipaik- kaansa pitävillä yrityksillä, järjestöillä ja yhdistyksillä.

Vetoamuksena voidaan esittää valitus, pyyntö tai havainto, joka koskee EU:n oikeuden soveltamista. Vetoamusten nojalla Euroopan parlamentti voi puuttua asiaan, mikäli jokin jäsenvaltio tai instituutio loukkaa kansalaisten oikeuksia.

Katso myös: Euroopan oikeusasiamies, perusoikeuskirja

Euroopan tietosuojavaltuutettu

Euroopan tietosuojavaltuutetun tehtävänä on varmistaa että EU:n toi- mielimet kunnioittavat ihmisten oikeutta yksityisyyteen henkilötieto- ja käsitellessään. Käytännössä tämä tapahtuu valvomalla yksityisyyttä koskevien sääntöjen noudattamista. Jos henkilöllä on syytä epäillä vää-

rinkäytöksiä henkilötietojensa käsittelyssä ja hän on tyytymätön tietoja käsitelleen toimielimen vastineeseen asiassa, hän voi kääntyä edelleen Euroopan tietosuojavaltuutetun puoleen, joka tutkii asian. Mikäli tietosuojavaltuutettu toteaa väärinkäytöksiä tapahtuneen, voi hän määrätä kyseisen toimielimen korjaamaan tai poistamaan tiedot. Euroopan tietosuojavaltuutettu voi myös tehdä tutkimuksia omasta aloitteestaan.

Katso myös: Euroopan oikeusasiamies

Eurooppalainen identiteetti

Keskustelu eurooppalaisesta identiteetistä on kiihtynyt Euroopan unionin merkityksen kasvun myötä. Ajatus yhteisestä eurooppalaisesta identiteetistä ja arvoista on kuitenkin varsin kiistanalainen. Se, tuntevatko unionin kansalaiset olevansa yksinomaan oman maansa kansalaisia vai myös eurooppalaisia laajemmassa mielessä, vaikuttaa ratkaisevasti Euroopan yhdentymiskehitykseen.

Yhteiselle eurooppalaiselle identiteetille on pyritty löytämään sisältöä yleiseurooppalaisista arvoista, yhteisestä historiasta sekä kulttuurisesti yhdistävistä tekijöistä. Euroopan unioni on tietoisesti pyrkinyt luomaan eurooppalaiselle identiteetille ilmaisumuotoja, mitä on myös kritisoitu. Niitä ovat yhteiset symbolit, kuten unionin passi, lippu, hymni sekä yhteinen raha. Euroopan unionin legitimitettiin kannalta on tärkeää, kuinka EU onnistuu pyrkimyksessään muuttua oikeaksi kansalaisten Euroopaksi. Myös Eurobarometri-tutkimuksessa on kysytty toistuvasti, miten eurooppalaisiksi EU:n jäsenvaltioiden kansalaiset itsensä kokevat.

Katso myös: integraatio, legitimitetti, Eurobarometri, euro

Henkilöiden vapaa liikkuvuus

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen nojalla kaikilla unionin kansalaisilla on oikeus liikkua ja oleskella vapaasti unionin alueella. Työvoiman vapaa liikkuvuus on ollut tärkeä osa yhteismarkkinoiden kehittämistä. Alun perin henkilöiden vapaa liikkuvuus koski vain tiettyjä kansalaisryhmiä, mutta se on myöhemmin laajennettu koskemaan kaikkia unionin kansalaisia. Vapaa liikkuvuus on unionin kansalaisen perusoikeus, mutta sille on kuitenkin asetettu erikseen määriteltyjä rajoitteita. Henkilöiden vapaa liikkuvuus sai virallisen aseman, kun Schengenin sopimus liitettiin Amsterdamin sopimuksella osaksi Euroopan unionin perussopimuksia.

Katso myös: unionin kansalaisuus, vapauten, turvallisuuden ja oikeuteen perustuva alue, Euroopan talousalue, perusoikeuskirja

Kanneoikeus

Yksityisillä henkilöillä on mahdollisuus nostaa kanne unionin toimielimen toimenpiteestä tai päätöksestä. Kanneoikeus on henkilöillä, joiden oikeusasemaan toimenpide tai sen laiminlyönti suoraan vaikuttaa. Erilaisia kannetyyppejä ovat päätöksen kumoamiseen pyrkivä kumoamiskanne, velvollisuuden täyttämättä jättämistä koskeva laiminlyönti-kanne sekä useimmiten edellisiin liittyvä vahingonkorvauskanne. Yksityishenkilöiden nostamat kanteet käsitellään ensisijaisesti Euroopan unionin yleisessä tuomioistuimessa. Sen päätöksistä on mahdollisuus valittaa Euroopan unionin tuomioistuimeen.

Katso myös: Euroopan unionin yleinen tuomioistuin, Euroopan unionin tuomioistuin

Kansalaisaloite

Lissabonin sopimus mahdollistaa unionin kansalaisten tekemät kansalaisaloitteet. Kansalaisaloite edellyttää, että vähintään miljoona kansalaista ainakin yhdestä neljäsosasta jäsenvaltiosta pyytää komissiolta lainsäädäntöaloitetta jossain perussopimusten täytäntöönpanoa koskevassa kysymyksessä. Lisäksi kustakin edustettuna olevasta jäsenvaltiosta tulee olla allekirjoittajia säädetty vähimmäismäärä. Allekirjoitukset tulee saada kerättyä 12 kuukauden kuluessa.

Katso myös: unionin kansalaisuus, Lissabonin sopimus

Legitimiteetti

Legitimiteetillä tarkoitetaan unionin vallankäytön oikeutusta kansalaisten keskuudessa. Miten oikeutettua eli legitiimiä Euroopan unionin toimivalta on, riippuu pitkälti hallinnon demokraattisuudesta, vastuullisuudesta ja avoimuudesta. Euroopan unionin yhteydessä on usein puhuttu niin sanotusta *demokratiavajeesta*, jolla tarkoitetaan sitä, että unionin toimielinten kansanvaltaisuutta on pidetty riittämättömänä. Vaikka Euroopan parlamentin roolia on tietoisesti korostettu, ei se edelleenkään ole täysin rinnastettavissa kansallisiin kansanedustuslaitoksiin. Myöskään päätöksenteon vastuukysymykset eivät Euroopan unionissa ole yhtä selkeitä kuin jäsenmaiden hallinnoissa. Unionin päätöksenteko- ja toimielinjärjestelmä ovat monimutkaisia, mikä tekee vaikeaksi hahmottaa, kenellä milloinkin on vastuu. Keskeinen merkitys tässä on myös hallinnon avoimuudella, jonka puutteesta unionia on kritisoitu.

Keskustelu Euroopan unionin vallankäytön ja toimielinjärjestelmän legitimiteetistä on kiihtynyt sitä mukaa kuin unionin toimivalta

on kasvanut. Unionin päätöksenteon demokraattisuus, julkisuus sekä hallinnon vastuullisuus ovatkin olennaisen tärkeitä tulevaisuuden kysymyksiä Euroopan unionissa.

Katso myös: hyvä hallinto, avoimuusperiaate, toimivalta, Euroopan parlamentti

Perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirja hyväksyttiin unionin toimielinten yhteisjulistuksella joulukuussa 2000. Se pyrki kokoamaan yhteen asiakirjaan unionin kansalaisuuteen, Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen sisältyvät perusoikeudet, jotka Euroopan unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään vahvistanut. Perusoikeuskirjan valmistelu aloitettiin joulukuussa 1999 erillisessä valmistelukunnassa ja se hyväksyttiin Eurooppa-neuvostossa Nizzan kokouksen yhteydessä poliittisena julkilausumana, ei oikeudellisesti velvoittavana sopimuksena.

Perusoikeuskirja käsittää ihmisarvoon, vapauksiin, tasa-arvoon, yhteisvastuuseen, unionin kansalaisten oikeuksiin ja lainkäyttöön liittyvät perusoikeudet. Lissabonin sopimus sisältää perusoikeuskirjan lähes sellaisenaan, ja sopimuksen voimaantulo teki myös perusoikeuskirjan oikeudellisesti sitovaksi. Lissabonin sopimuksella luotiin myös oikeusperusta, jonka nojalla Euroopan unioni voi liittyä *Euroopan ihmisoikeussopimukseen*. Liittymisneuvottelut on aloitettu vuonna 2010.

Katso myös: unionin kansalaisuus, Lissabonin sopimus, oikeusperusta

Poliittiset oikeudet

Unionin kansalaisuus takaa tiettyjä poliittisia oikeuksia. Kaikilla unionin kansalaisilla on oikeus äänestää ja asettua ehdolle kunnallisvaaleissa ja Euroopan parlamentin vaaleissa siinä jäsenvaltiossa, jossa he asuvat. Unionin kansalaisuuteen liittyvät *äänioikeus ja vaalikelpoisuus* asuinvaltiossa eivät kuitenkaan korvaa yksilön oikeutta osallistua kunnallis- tai Euroopan parlamentin vaaleihin siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalainen hän on. Toisin sanoen unionin kansalaiset saavat itse päättää, käyttävätkö he äänioikeuttaan asuinmaassaan vai siinä unionin maassa, jonka kansalaisia he ovat. Unionin kansalaisuuteen liittyvät äänioikeus ja vaalikelpoisuus asuinvaltiossa eivät kuitenkaan päde jäsenmaiden parlamenttivaaleissa.

Katso myös: unionin kansalaisuus, Euroopan parlamentti

Syrjimättömyysperiaate

Syrjimättömyysperiaatteen nojalla kaikkia unionin kansalaisia on kohdeltava tasavertaisesti. Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksessa syrjimättömyysperiaate koski vain kansalaisuuden nojalla tapahtuvaa syrjintää, mutta Amsterdamin sopimuksella kielto ulotettiin koskemaan myös sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää. Tasa-arvoa koskevat perusoikeudet on liitetty myös unionin perusoikeuskirjaan.

Katso myös: perusoikeuskirja, unionin kansalaisuus

Unionin kansalaisuus

Unionin kansalaisuus luotiin Maastrichtin sopimuksella. Unionin kansalaisuus täydentää jäsenvaltion kansalaisuutta sitä kuitenkaan korvaamatta. Kaikkien unionin jäsenmaiden kansalaiset ovat myös unionin kansalaisia. Kansalaisuus luo tiettyjä erityis oikeuksia. Unionin kansalaisilla on liikkumis- ja oleskeluoikeus unionin alueella, oikeus äänestää kunnallis- ja Euroopan parlamentin vaaleissa sekä oikeus asettua näissä ehdolle siinä jäsenvaltiossa, jossa asuu. Kansalaisilla on myös oikeus vedota Euroopan parlamenttiin ja kannella Euroopan oikeusasiamiehelle tai komissiolle. Lisäksi unionin kansalaisuus oikeuttaa diplomaatti- ja konsuliviranomaisten suojeluun niissäkin unionin ulkopuolisissa maissa, joissa kansalaisen omalla maalla ei ole edustustoa. Kansalaisilla on myös oikeus kirjoittaa unionin toimielimille millä tahansa unionin virallisella kielellä.

Katso myös: Euroopan unioni, henkilöiden vapaa liikkuvuus, poliittiset oikeudet, Euroopan parlamentti, Euroopan oikeusasiamies, Euroopan komissio

Euroopan unionin toimielimet ja päätöksenteko

Toimielimet ja muut elimet

Coreper

Euroopan unionin neuvoston päätökset valmistellaan komiteoissa ja työryhmissä. Merkittävin näistä on jäsenmaiden pysyvien edustajien komitea *Coreper* (*Comité des représentants permanents*). Sen johtava kokoonpano koostuu jäsenmaiden Euroopan unioniin lähettämistä suurlähettiläistä ja toinen kokoonpano heidän varamiehistään. EU:n puheenjohtajamaa toimii Coreperin puheenjohtajana. Coreper käsittelee alustavasti neuvoston asialistalla olevat asiat ja pyrkii löytämään niissä yhteisymmärryksen tai määrittelemään suuntaviivoja neuvoston keskustelulle. Lisäksi Coreper toimii keskustelufoorumina pysyvien edustajien välillä sekä yhteydenpitokanavana jäsenmaiden hallituksiin.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto

Eurojust

Eurojust on vuonna 2002 perustettu elin, jonka tehtävänä on tehostaa kansallisten syyttäviviranomaisten yhteistoimintaa jäsenvaltioiden rajat ylittävän vakavan rikollisuuden torjunnassa. Eurojust toimii rikosoikeudellisen yhteistyön alalla ja tekee yhteistyötä rikosoikeuden alan *Euroopan oikeudellisen verkoston*, Europolin ja OLAFin sekä Frontexin kanssa. Eurojust koostuu jäsenmaiden nimittämästä 27-henkisestä kollegiosta. Sen kotipaikka on Haag.

Katso myös: Europol, OLAF, Euroopan syyttäjänvirasto

Euroopan investointipankki (EIP)

Euroopan investointipankki (*European Investment Bank, EIB*) on rahoituslaitos, jonka jäseniä ovat EU:n jäsenvaltiot. Euroopan investointipankin tehtävä on edistää yhteismarkkinoiden toimintaa myöntämällä lainoja ja takauksia. Rahoitusta myönnetään muita heikommin kehittyneiden alueiden kehittämiseen, yhteismarkkinoiden toteutumises-

ta edistävään yritysten nykyaikaistamiseen silloin, kun yksittäisellä jäsenmaalla ei ole tähän resursseja, sekä sellaisiin jäsenvaltioiden yhteistä etua koskeviin hankkeisiin, joita ei kansallisin varoin olisi mahdollista toteuttaa. Investointipankin tarkoituksena ei ole tavoitella voittoa. Euroopan investointipankin hallinnosta vastaavat jäsenvaltioiden nimeämät valtuusto ja hallintoneuvosto sekä valtuuston nimittämä hallitus. Pankin toimipaikka on Luxemburgissa.

Katso myös: laajentuminen, kehityspolitiikka

Euroopan keskuspankki (EKP)

Euroopan keskuspankki vastaa unionin yhteisestä rahapolitiikasta ja hallinnoi yhteistä valuuttaa euroa jäsenmaista riippumattomana. Euroopan keskuspankki perustettiin vuonna 1998 edeltäjänsä *Euroopan rahapoliittisen instituutin* tilalle. Euroopan keskuspankki muodostaa yhdessä kansallisten keskuspankkien kanssa *Euroopan keskuspankkijärjestelmän (EKPJ)*.

Euroopan keskuspankin tärkeimmät päätöksentekuelimet ovat johtokunta ja neuvosto. Johtokunta koostuu jäsenmaiden hallitusten nimitämistä puheenjohtajasta, varapuheenjohtajasta sekä neljästä muusta jäsenestä. Euroopan keskuspankin neuvoston muodostavat vastaavasti johtokunta sekä euron käyttöön ottaneiden maiden keskuspankkien pääjohtajat.

Katso myös: euro, rahapolitiikka

Euroopan komissio

Euroopan komissio käyttää EU:ssa aloitteenteko- ja täytäntöönpanovaltaa sekä myös valvoo unionin oikeuden noudattamista jäsenmaissa ja unionin toimielimissä. Lisäksi komissio edustaa Euroopan unionia esim. kansainvälisissä talousyhteyksissä. Komissiolla on EU:n lainsäädäntötyössä käytännössä yksinoikeus tehdä säädösaloitteita. Komissio päättää itsenäisesti tekemistään aloitteista sekä niiden sisällöstä. Komissio voi myös tehdä keskustelualoitteita. Komission *vihreän kirjan* avulla esitellään tulevien hankkeiden suuntaviivoja, *valkoisen kirjan* avulla taas toimenpide-ehdotuksia.

Euroopan komission historia toimielimenä juontaa juurensa 1950-luvun perustamissopimuksiin. Komissio-nimitys vakiintui Rooman sopimuksen myötä. Komissio koostuu 27 jäsenestä eli *komissaarista*. Kullakin jäsenmaalla on komissiossa yksi komissaarin paikka. Lissabonin sopimuksessa sovittiin, että vuoden 2014 jälkeen siirrytään kierrättämään komissaarin paikkoja tasaisesti jäsenvaltioiden kesken. Tällöin vain 2/3 jäsenmaista saa kerrallaan komissaarin paikan. Sen jälkeen kun Irlan-

nin kansanäänestys Lissabonin sopimuksesta päättyi kielteiseen lopputulokseen, Eurooppa-neuvosto päätti kuitenkin vuoden 2008 joulukuussa komission nykyisen laajan kokoonpanon säilyttämisestä jatkossakin.

Euroopan parlamentti valitsee Eurooppa-neuvoston ehdotuksen pohjalta komission puheenjohtajan. Neuvosto tekee valitun puheenjohtajan kanssa komission kokoonpanosta ehdotuksen, jonka on saatava Euroopan parlamentin hyväksyntä.

Komission sisäinen organisaatio jakautuu aihealueittain jaettuihin *pääosastoihin* ja muihin yksiköihin. Kukin pääosasto vastaa oman asiakokonaisuutensa valmistelu-, tutkimus- ja suunnittelutehtävistä. Komission toimipaikka on Bryssel, mutta osa sen yksiköistä – mm. tilastotoimisto *Eurostat* – toimii Luxemburgissa.

Katso myös: Euroopan parlamentti, Euroopan unionin neuvosto, perustamissopimus

Euroopan parlamentti

Euroopan parlamentti koostuu Lissabonin sopimuksen mukaan enintään 751 edustajasta, jotka valitaan jäsenmaista suorilla vaaleilla viideksi vuodeksi kerrallaan. Euroopan parlamentti käyttää lainsäädäntövaltaa yhdessä Euroopan unionin neuvoston kanssa. Parlamentin valtaa unionin lainsäädäntötyössä on kasvatettu jatkuvasti, ja Lissabonin sopimus laajensi tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen alaa useimmille unionin lainsäädännöllisistä alueista. Aiemmin vastaavaa säätämisyjärjestystä kutsuttiin yhteispäätösmenettelyksi, ja siinä parlamentti ja neuvosto toimivat tasavertaisina. Parlamentti käyttää myös budjettivaltaa hyväksymällä unionin talousarvion yhdessä Euroopan unionin neuvoston kanssa. Lisäksi parlamentti valitsee Eurooppa-neuvoston esityksestä Euroopan komission puheenjohtajan, nimittää Euroopan oikeusasiamiehen ja hyväksyy Euroopan komission jäsenistön. Parlamentilla on myös oikeus antaa komissiolle epäluottamuslause.

Euroopan parlamentin jäsenet (*europarlamentaarikot*, *euroedustajat*, ”*mepit*”) jakautuvat puoluekantansa mukaan poliittisiin ryhmiin. Marraskuussa 2003 annetulla asetuksella tunnustettiin unionin piirissä myös *Euroopan tason poliittiset puolueet*, joiden on mahdollista saada vaalirahoitusta Euroopan unionin budjetista. Asetuksella pyrittiin vahvistamaan poliittisia puolueita koskevat perussäännöt Euroopan tasolla. Euroopan parlamentin käsittelemiä asioita valmistellaan sen valiokunnissa. Parlamentilla on kolme työskentelypaikkaa: Bryssel, Luxemburg ja Strasbourg.

Katso myös: Euroopan komissio, Euroopan unionin neuvosto, Euroopan oikeusasiamies, tavallinen lainsäätämisyjärjestys

Euroopan syyttäjänvirasto

Lissabonin sopimuksen nojalla Eurojustista voidaan muodostaa Euroopan syyttäjänvirasto. Euroopan syyttäjänvirastolla olisi toimivalta tutkia useita jäsenvaltioita koskevia vakavia rikoksia sekä rikoksia, jotka vahingoittavat unionin taloudellisia etuja. Euroopan syyttäjänvirasto myös asettaisi rikoksista epäillyt syytteeseen ja ajaisi syytteitä jäsenvaltioiden tuomioistuimissa.

Katso myös: Eurojust, Europol

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK)

Euroopan talous- ja sosiaalikomiteassa kokoontuvat kansallisten etujärjestöjen edustajat. Vuonna 1957 perustettu komitea kokoontuu Euroopan unionin neuvoston, Euroopan komission tai Euroopan parlamentin pyynnöstä tai omasta aloitteestaan. Komitea koostuu työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen edustajista sekä erityisalojen, mm. maatalousjärjestöjen ja kansalaisjärjestöjen, edustajista. Komiteassa on enintään 350 jäsentä, jotka Euroopan unionin neuvosto nimittää viideksi vuodeksi kerrallaan.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea antaa talouspoliittisia lausuntoja ja tarjoaa kansallisille etujärjestöille mahdollisuuden vaikuttaa unionin päätöksentekoon. Joissain kysymyksissä EU:n toimielimet ovat velvoitettuja pyytämään lausuntoa talous- ja sosiaalikomitealta. Talous- ja sosiaalikomitea voi myös antaa lausuntoja omasta aloitteestaan. Sen kotipaikka on Bryssel.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto, Euroopan komissio, Euroopan parlamentti, Euroopan unionin alueiden komitea

Euroopan tilintarkastustuomioistuin

Euroopan tilintarkastustuomioistuin valvoo tulo- ja menoarvion toteutumista sekä unionin varainkäyttöä. Tilintarkastustuomioistuin vastaa unionin varainkäytön ulkoisesta tarkastuksesta, jonka perusteella laadittu vuosikertomus julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Lisäksi tuomioistuin antaa Euroopan parlamentille ja Euroopan unionin neuvostolle tarkastuslausuman, jonka pohjalta parlamentti päättää tili- ja vastuuvapauden myöntämisestä Euroopan komissiolle.

Tilintarkastustuomioistuin koostuu 27 jäsenestä, jotka Euroopan unionin neuvosto nimittää kuultuaan Euroopan parlamentin lausunnon. Nizzan sopimuksen perusteella tuomioistuimessa on oltava yksi edustaja jokaisesta jäsenmaasta. Euroopan yhteisöjen tilintarkastustuomioistuimen toimipaikka on Luxemburgissa.

Katso myös: Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan parlamentti, Euroopan unionin neuvosto, Euroopan komissio

Euroopan unionin alueiden komitea

Euroopan unionin alueiden komitea koostuu kansallisista alueiden ja paikallisyhteisöjen edustajista. Alueiden komitea perustettiin Maastrichtin sopimuksella 1992. Komiteassa on enintään 350 jäsentä, jotka Euroopan unionin neuvosto nimittää viideksi vuodeksi kerrallaan. Alueiden komitea antaa lausuntoja alue- ja paikallistasoon liittyvissä kysymyksissä neuvoston, Euroopan komission tai Euroopan parlamentin pyynnöstä. Alueiden komitea voi myös antaa lausuntoja omasta aloitteestaan. Sen kotipaikka on Bryssel.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto, Euroopan komissio, Euroopan parlamentti, Euroopan talous- ja sosiaalikomitea

Euroopan unionin erillisvirastot

Euroopan unionilla on ns. erillisvirastoja, jotka on perustettu jonkin tietyn teknisen, tieteellisen tai hallinnollisen tehtävän hoitamista varten. Valtaosa erillisvirastosta on perustettu 1990-luvulla, mutta ensimmäiset aloittivat toimintansa jo 1970-luvulla. Erillisvirastot hoitavat itsenäisesti niille annettuja tehtäviä, ja niitä yhdistää lähinnä yhdenmukainen organisaattiorakenne.

Sääntelyvirastot ovat karkeasti jaettavissa neljään ryhmään: sisämarkkinoiden toimintaa edistävät virastot (esim. *Euroopan lääkearviointivirasto* ja *Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen eli elintarvikevirasto*), seurantavirastot (esim. *Euroopan ympäristökeskus*), sosiaalialan erillisvirastot (esim. *Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto*) sekä Euroopan unionin toimintaa palvelevat erillisvirastot (esim. *Euroopan unionin elinten käänöskeskus*). Kunkin viraston kotipaikka päätetään tapauskohtaisesti, ja virastojen sijoittaminen eri jäsenmaihin onkin usein poliittisten kiistojen kohteena. EU:n kemikaalivirasto aloitti toimintansa Helsingissä kesäkuussa 2007. Frontex on EU:n jäsenvaltioiden raja-valvontaviranomaisten yhteistyötä varten perustama virasto, joka aloitti toimintansa vuonna 2005 Varsovassa Puolassa. Euroopan tasa-arvoinstituutti toimii Liettuassa, ja perusoikeusvirasto perustettiin 2007 Wieniin. Lisäksi Euroopan unionilla on sekä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla että poliisi- ja oikeudellisen yhteistyön alalla toimivia virastoja.

Katso myös: OLAF, Euroopan puolustusvirasto, Europol, Eurojust

Euroopan unionin neuvosto

Euroopan unionin neuvosto (*ministerineuvosto*) on toinen unionin lainsäädäntöelimistä. Neuvosto käyttää lainsäädäntövaltaa antamalla komission esityksestä asetuksia ja direktiivejä yhdessä Euroopan parlamentin kanssa sekä tekemällä päätöksiä. Lisäksi neuvosto käyttää budjettivaltaa hyväksymällä talousarvion yhdessä parlamentin kanssa. Neuvosto edustaa unionissa jäsenmaita, ja sen kokouksiin osallistuu yksi ministeri kunkin jäsenmaan hallituksesta. Neuvoston kokoonpano – ministerit, jotka edustavat maataan – määräytyy kulloinkin käsiteltävien asioiden aihepiirin mukaan. Kokoonpanoista koordinoiva rooli on *yleisten asioiden neuvostolla*, joka koostuu jäsenvaltioiden ulkoministereistä. Taloudellinen yhdentyminen on kasvattanut myös valtiovarainministerien talous- ja rahoitusasioiden neuvoston eli Ecofin-neuvoston (*Economic and Financial Affairs Council*) merkitystä. Lisäksi on vielä aihepiiriikohtaisia *sektorineuvostoja*. Sääntömääräisiä neuvostokokoonpanoja on kaikkiaan kymmenen.

Neuvoston päätökset valmistellaan jäsenvaltioiden edustajista koostuvissa komiteoissa ja työryhmissä. Merkittävin näistä on jäsenmaiden pysyvien edustajien komitea *Coreper* (*Comité des représentants permanents*). Myös *Poliittisten ja turvallisuusasioiden komitealla* (*Comité politique et de sécurité*) on tärkeä rooli yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan valmistelussa. Kukin jäsenmaa toimii vuorollaan kuuden kuukauden ajan neuvoston puheenjohtajana, mihin myös viitataan *EU:n puheenjohtajuutena*. *Ulkoasiainneuvostolla* on kuitenkin pysyvä puheenjohtaja (ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja). Puheenjohtajamaa johtaa neuvoston toimintaa ja edustaa neuvostoa suhteessa muihin toimielimiin sekä ulkopuolisiin maihin. Euroopan unionin neuvosto kokoontuu yleensä Brysselissä.

Katso myös: Euroopan komissio, Euroopan parlamentti, EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja, yhteispäätösmenettely, yhteistoimintamenettely, Coreper

Euroopan unionin yleinen tuomioistuin

Euroopan unionin yleisessä tuomioistuimessa käsitellään ensisijaisesti kanteita, joita kansalaiset ja muut oikeushenkilöt ovat nostaneet unionin toimielimiä tai muita elimiä vastaan. Unionin yleinen tuomioistuin on toiminut vuodesta 1989. Sen kokoonpanoon kuuluu vähintään 27 tuomaria. Unionin yleisen tuomioistuimen tehtävänä on jakaa Euroopan unionin tuomioistuimen työtaakkaa.

Katso myös: Euroopan unionin tuomioistuin

Euroopan unionin tuomioistuin

Euroopan unionin tuomioistuin valvoo perussopimusten tulkinnan ja soveltamisen lainmukaisuutta. Tuomioistuimen tulkinnat perussopimuksista ovat merkittäviä unionin oikeuden kehitykselle. Se käsittelee Euroopan unionin toimielinten ja jäsenmaiden sekä kahden jäsenmaan väliset kiistat eurooppaoikeuden tulkinnosta. Tuomioistuimen *ennakkoratkaisut* ohjaavatkin jäsenmaita noudattamaan eurooppaoikeutta yhdenmukaisesti.

Euroopan unionin tuomioistuin koostuu jäsenmaiden hallitusten nimittämistä 27 tuomarista. Lisäksi tuomioistuimen toimintaa avustaa kahdeksan *julkisasiamiestä*. Julkisasiamiehet laativat ratkaisuehdotuksia, joiden perusteella tuomioistuin tekee päätöksensä. Ratkaisuehdotus ei kuitenkaan sido tuomioistuinta. Sen toimipaikka on Luxemburg. Tuomioistuimen yhteydessä toimii Euroopan unionin yleinen tuomioistuin.

Katso myös: Euroopan unionin yleinen tuomioistuin

EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja

Lissabonin sopimuksella yhtenäistettiin EU:n ulkosuhteiden johtamista ja valmistelua perustamalla EU:n ulkosuhteiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan toimi (*High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*) ja sen alaisuudessa toimiva ulkosuhdehallinto (*External Action Service*). Korkea edustaja vastaa unionin ulkosuhteiden johdonmukaisuudesta ja yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toiminnasta. Eurooppa-neuvoston ja komission puheenjohtajien ohella korkea edustaja on yksi EU:n keskeisistä edustajista kansainvälisissä yhteyksissä. Hän toimii ulkoasiainneuvoston puheenjohtajana ja voi tehdä sille myös aloitteita. Korkea edustaja on samalla myös komission varapuheenjohtaja.

Eurooppa-neuvosto nimittää ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan komission puheenjohtajan suostumuksella. Hänen toimikautensa on sama kuin komission toimikausi.

Katso myös: yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, Euroopan komissio, Euroopan unionin neuvosto

EU:n ulkosuhdehallinto

Lissabonin sopimuksella perustettiin EU:n ulkosuhteiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan alaisuuteen unionin ulkosuhdehallinto (*External Action Service*). Ulkosuhdehallinto yhdisti komission ja neuvoston sihteeristön ulkosuhteista vastaavia hallintoyksiköjä,

joita jäsenmaista lähetetty virkamieskunta täydentää. Ulkoasianhallintoon siirtyi myös *EU:n sotilasesikunta*, jonka tehtävänä on unionin *kriisinhallintatehtävien* strateginen suunnittelu sekä niihin liittyvän politiikan ja päätöksenteon täytäntöönpano unionin sotilaskomitean suositusten pohjalta.

Vuoden 2012 keväällä ulkoasiainhallinnossa toimi noin 1 500 toimihenkilöä Brysselissä, minkä lisäksi 2 000 toimihenkilöä toimii EU:n yhteisissä edustustoissa kolmansissa maissa. Edustustoverkostoa on rakennettu muuttamalla Euroopan komission aiemmat edustustot unionin yhteisiksi edustustoiksi ja laajentamalla niitä.

EU:n ulkosuhdehallinnon avulla toivotaan myös parannettavan pitkällä tähtäimellä mahdollisuuksia harjoittaa yhtenäisempää ulkopolitiikkaa unionitasolla.

Katso myös: EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja

Eurooppa-neuvosto

Eurooppa-neuvosto on unionin jäsenvaltioiden valtion- ja hallitusten päämiesten muodostama elin, joka Lissabonin sopimuksella muutettiin yhdeksi Euroopan unionin varsinaisista toimielimistä. Eurooppa-neuvosto perustettiin 1974 silloisen EY:n ulkopoliittista yhteistyötä vauhdittamaan ja sen rooli unionin yleisenä poliittisena johtoelimenä vahvistettiin Maastrichtin sopimuksella. Lissabonin sopimuksen myötä Eurooppa-neuvosto sai pysyvän puheenjohtajan, jonka toimikausi kestää kaksi ja puoli vuotta kerrallaan. Eurooppa-neuvosto koostuu puheenjohtajan kutsusta kaksi kertaa puolivuotiskaudella, mutta erityisissä olosuhteissa, kuten talouskriisin vuoksi, se on koontunut useamminkin.

Eurooppa-neuvoston tehtävä on antaa unionille sen kehittämiseksi tarvittavat virikkeet sekä määritellä yleiset poliittiset suuntaviivat. Eurooppa-neuvosto voi myös tehdä tiettyjä tarkkarajaisia muutoksia unionin perussopimukseen erityisesti unionin toimielimiä ja päätöksentekomenettelyitä koskien. Eurooppa-neuvosto määrittää lisäksi unionin ulkosuhteissa sen strategiset edut sekä oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alueen suuntaviivat.

Eurooppa-neuvosto sekoitetaan usein *Euroopan neuvostoon*, jonka jäseniä ovat useimmat Euroopan valtioista. Euroopan neuvostossa valtiot tekevät erilaisia yleissopimuksia, kuten *Euroopan ihmisoi-keussopimus*.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto

Europol

Euroopan poliisivirasto Europol on toiminut vuodesta 1999. Nyky-muotoista Europolia edelsi vuosina 1994–1999 toiminut *Europolin huumausaineyksikkö*, jonka tehtävät siirtyivät sittemmin Europolille. Sen toimialaa ovat vakavat rikollisuuden muodot: huumekauppa, järjestäytynyt laiton maahanmuutto, ihmiskauppa, rahan väärentäminen sekä terrorismin ehkäiseminen. Europolilla ei ole omia poliisivoimia, vaan se toimii kansallisten poliisiviranomaisten yhteistyöorganisaatio-na, ja sen toiminta perustuu jäsenvaltioiden viranomaisten tiedonvaihtoon ja yhteisiin tietojärjestelmiin. Europolin toimipaikka on Haag.

Katso myös: Eurojust, vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen pe-rustuva alue

Euroryhmä

Euroryhmä on yhteisvaluutan käyttöönoton EU-maiden valtiova-rainministereistä koostuva epävirallinen elin, joka käsittelee yhteisvaluu-tan poliittiseen hallintaan liittyviä kysymyksiä. Euroryhmän kokouksiin osallistuvat myös komission ja Euroopan keskuspankin edustajat. Vuo-desta 2005 alkaen euroryhmän pysyvänä puheenjohtajana on toiminut Jean-Claude Juncker. Lissabonin sopimus virallisti euroryhmän toimin-takäytännöt asiaa koskevalla lisäpöytäkirjalla, joka vahvistaa pysyvän pu-heenjohtajan toimikaudeksi kaksi ja puoli vuotta ja valintatavaksi euro-ryhmän jäsenmaiden enemmistön. Finanssi- ja velkakriisin alettua 2010 euroryhmä alkoi kokoontua myös valtion- ja hallitusten päämiestasolla.

Katso myös: euro, rahapolitiikka, talouspolitiikan koordinaatio

Komitologiajärjestelmä

Komitologiajärjestelmässä jäsenvaltioiden ja Euroopan parlamentin edustajista koostuvat komiteat seuraavat komission täytäntöönpano-vallan käyttöä. Komitologiajärjestelmän tavoitteena on taata, että unio-nin säädökset pannaan täytäntöön yhdenmukaisesti ja että jäsenvaltioi-den näkökohdat otetaan siinä huomioon. Lissabonin sopimus muutti komitologiajärjestelmää vahvistamalla erityisesti komission roolia jär-jestelmässä. Aiempi, vuonna 1999 annettu komitologiapäätös muutet-tiin vuonna 2011 hyväksytyllä komitologia-asetuksella.

Katso myös: Euroopan komissio, Euroopan unionin neuvosto, yh-teispäätösmenettely, avoimuusperiaate

Lobbaus

Etujärjestöjen ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden epävirallista vaikuttamista unionin toimielimiin nimitetään lobbaukseksi. Ne pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon niin virallisten kuulemismenettelyjen kuin epävirallisten kanavien kautta. Lobbaus kohdistuu pääasiassa komissioon, jonka työhön pyritään vaikuttamaan jo säädöksiä valmisteltaessa. Jäsenmaiden etujärjestöt ovat yleensä järjestäytyneet yleiseurooppalaisten katto-organisaatioiden alle. Keskeisiä EU-tason etujärjestöjä ovat maataloustuottajien *COPA*, työntekijäjärjestö *ETUC* sekä Euroopan teollisuusliitto *UNICE*. Edunvalvojen on Euroopan avoimuusaloitteen mukaisesti ilmoitettava julkiseen edunvalvojarekisteriin.

Katso myös: Euroopan komissio, Euroopan parlamentti, Euroopan talous- ja sosiaalikomitea

OLAF

Euroopan petostentorjuntavirasto OLAF on riippumaton elin, joka tutkii Euroopan unionin toimi- ja muiden elinten toimintaa ja rahoitusta. OLAF on toiminut vuodesta 1999, jolloin se korvasi sitä edeltäneen *petostentorjunnan koordinointiyksikön*. Euroopan petostentorjuntaviraston tehtävänä on ehkäistä petoksia, lahjontaa ja muita rikkomuksia. OLAF voi aloittaa tutkimukset unionin toimielimen tai jäsenmaan pyynnöstä tai omasta aloitteestaan. OLAF tekee myös yhteistyötä jäsenvaltioiden viranomaisten kanssa niiden toimien koordinoimiseksi. Euroopan parlamentti, Euroopan unionin neuvosto ja Euroopan komissio nimeävät yhdessä OLAFin johtajan. Viisijäseninen valvontakomitea valvoo OLAFin tutkimuksia.

Katso myös: Eurojust, Europol, hyvä hallinto

Poliittisten ja turvallisuusasioiden komitea

Poliittisten ja turvallisuusasioiden komitea *COPS (Comité politique et de sécurité)* on mukana määrittelemässä yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja vastaa sen täytäntöönpanon valvonnasta. Komitealla on merkittävä rooli unionin *kriisinhallintatehtävien* strategisessa johtamisessa ja poliittisessa valvonnassa. Poliittisten ja turvallisuusasioiden komitea on pysyvästi koolla, ja sen jäsenistö koostuu jäsenvaltioiden edustajista. Komitean perustamisesta päätettiin Nizzan Eurooppa-neuvostossa joulukuussa 2000. Samassa yhteydessä perustettiin myös jäsenmaiden puolustusvoimien komentajista koostuva EU:n so-

tilaskomitea *EUMC (The European Union Military Committee)*, jonka tehtävänä on antaa poliittisten ja turvallisuusasioiden komitealle neuvoja ja suosituksia sotilaallisissa kysymyksissä. Sen roolina on muutoinkin ohjeistaa kaikkea EU:n sotilastoimintaa.

Katso myös: yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, EU:n ulkosuhteiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja

Päätöksentekomenettelyt

EU:n budjetti

Euroopan unionin talousarvio katetaan jäsenmailta kerätyillä *jäsenmaksuilla*. Jäsenmaksut määräytyvät jäsenmaiden bruttokansantulon ja arvonlisäverokertymän sekä unionin maataloustullien ja tuontimaksujen mukaan. Vuosittain tehtävä unionin talousarvio perustuu *monivuotiseen rahoituskehykseen*, joka asettaa menokaton budjetin eri luokille tietyksi määräajaksi. Unionin taloudellinen itsenäisyys perustuu ajatukseen unionin *omista varoista*, mikä tarkoittaa, että unioni päättää itsenäisesti jäsenmaiden sille siirtämien varojen käytöstä. Unionin omien varojen osuus voi olla korkeintaan 1,23 % jäsenmaiden yhteensasketusta bruttokansantulosta.

Budjettivaltaa Euroopan unionissa käyttävät Euroopan unionin neuvosto ja Euroopan parlamentti. Komissio tekee ehdotuksen talousarviosta, minkä jälkeen se siirtyy neuvoston ja parlamentin käsiteltäväksi. Neuvosto ja Euroopan parlamentti päättävät yhdessä talousarvion hyväksymisestä.

Katso myös: Euroopan parlamentti, Euroopan unionin neuvosto, Euroopan komissio

Eriyinen lainsäätämisyjärjestys

Eriyisellä lainsäätämisyjärjestyksellä viitataan muihin kuin tavallisen lainsäätämismenettelyn mukaisiin lainsäätämisyjärjestyksiin. Eriyistä lainsäätämisyjärjestystä käytetään 36 lainsäädännöllisellä alalla, ja sillä on kuusi erilaista muotoa. Näitä ovat budjettimenettely, Euroopan parlamentin lakien antamismenettely ja neuvoston lakien antamismenettely erilaisine päätöksentekotapaa koskevine yksityiskohtineen. Eriyiset lainsäätämisyjärjestykset korvaavat aiemmat *kuulemismenettelyn*, *yhteistoimintamenettelyn* ja *hyväksymismenettelyn*.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto, Euroopan parlamentti, Euroopan komissio, oikeusperusta, talous- ja sosiaalikomitea, alueiden komitea, tavallinen lainsäätämisyjärjestys

Tavallinen lainsäätämisyjärjestys

Lissabonin sopimuksella yksinkertaistettiin EU:n lainsäädäntömenettelyjä siirtymällä käyttämään vain kahta nimikettä: *tavallinen lainsäätämisyjärjestys* ja *erityinen lainsäätämisyjärjestys*. Tavallinen lainsäätämisyjärjestys on pitkälti aiemman *yhteispäätösmenttelyn* mukainen menettelytapa, jossa neuvosto ja Euroopan parlamentti toimivat tasavertaisina ja antavat hyväksyttävät säädökset kahden mahdollisen käsitteilykierroksen tai niitä seuraavan sovittelun puitteissa.

Menettely alkaa siten, että komissio tekee säädöksestä ehdotuksen parlamentille ja neuvostolle. Mikäli Euroopan parlamentti ei esitä muutoksia ehdotukseen tai neuvosto hyväksyy kaikki parlamentin muutosehdotukset, voi neuvosto antaa säädöksen ensimmäisellä käsitteilykierroksella. Mikäli neuvosto ei hyväksy parlamentin muutosehdotuksia, se muodostaa toista käsitteilyä varten *yhteisen kannan*, joka toimitetaan Euroopan parlamentille. Euroopan parlamentti voi hyväksyä yhteisen kannan tai olla tekemättä päätöstä, jolloin säädös hyväksytään, tai se voi hylätä yhteisen kannan ehdottomalla enemmistöllään.

Mikäli parlamentti ehdottaa muutoksia yhteiseen kantaan, voi neuvosto hyväksyä ne muutoksia yksimielisyyttä edellyttäviä poikkeuksia lukuun ottamatta määräenemmistöllä. Jos neuvosto ei hyväksy parlamentin kaikkia muutosehdotuksia, siirrytään kolmanteen käsitteilyyn eli sovittelumenettelyyn, jossa neuvosto ja parlamentti yhdessä ratkaisevat säädöksen hyväksymisen tai hylkäämisen.

Tavallista lainsäätämisyjärjestystä käytettäessä neuvosto tekee aina päätöksensä määräenemmistöllä ja Euroopan parlamentti jäsenensä enemmistöllä.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto, erityinen lainsäätämisyjärjestys, sovittelumenettely

Määräenemmistöpäätökset

Euroopan unionin neuvosto tekee suurimman osan päätöksistään määräenemmistöllä. Nykyisessä päätöksentekojärjestelmässä määräenemmistö perustuu jäsenvaltioiden väkiluvun pohjalta painotettuihin äänimääriin. Määräenemmistöön tarvittava äänimäärä määritellään perussopimuksissa (1.1.2007 alkaen 255 ääntä 345 äänen kokonaismäärästä). Järjestelmä edellyttää vielä, että päätöstä tukee myös jäsen-

maiden enemmistö. Jäsenmailla on lisäksi oikeus halutessaan vaatia, että saavutettu määräenemmistö edustaa vähintään 62 %:a unionin väkiluvusta.

Lissabonin sopimuksella määräenemmistön määräytymistä yksinkertaistetaan siirtymällä *kaksoisenemmistön* malliin. Siinä määräenemmistö saavutetaan, kun päätöstä tukee 55 % jäsenmaista ja 65 % unionin yhteenlasketusta väestöstä. Lisäksi vähintään viiden toista maan on tuettava päätöstä. Neljän maan *määrävähemmistö* voi estää päätöksen. Lissabonin sopimuksen mukaiseen malliin siirrytään 1.11.2014 alkaen.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto, laajentuminen, tavallinen lainsäätämisyjärjestys

Sovittelumenettely

Mikäli Euroopan unionin neuvosto ei hyväksy kaikkia Euroopan parlamentin tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen toisella käsittelykierroksella tekemiä muutosehdotuksia, siirrytään sovittelumenettelyyn. Tätä varten kutsutaan koolle erillinen *sovittelukomitea*. Sovittelukomiteassa kohtaavat Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan parlamentin edustajat tasalukuisina. Komitea pyrkii luomaan molemmille osapuolille hyväksyttävän säädösehdotuksen. Mikäli tässä ei onnistuta, koko säädösehdotus hylätään. Komissio osallistuu sovittelukomitean työhön ja pyrkii edistämään neuvoston ja Euroopan parlamentin kantojen lähenemistä.

Katso myös: tavallinen lainsäätämisyjärjestys, Euroopan parlamentti, Euroopan unionin neuvosto

Säädösvallan siirto

Ns. *siirretyn säädösvallan* nojalla voi Lissabonin sopimuksen mukaan säädösvaltaa käyttää Euroopan komissio. Säädösvallan siirto tarkoittaaakin Euroopan parlamentille ja Euroopan unionin neuvostolle kuuluvan lainsäädäntövallan siirtämistä Euroopan komissiolle lainsäädäntöhankkeiden yksittäisissä osissa. Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto määrittelevät siirron ehdot ja voivat tarvittaessa myös peruuttaa säädösvallan siirron.

Katso myös: Euroopan komissio, Euroopan parlamentti, Euroopan unionin neuvosto

Hyvä hallinto

Euroopan unionin toimielimiin ja päätöksentekoon kohdistunut kritiikki on johtanut *eurooppalaisen hallintotavan* uudistamispyrkimykseen. Euroopan komission vuonna 2001 julkaisemassa Eurooppalaisen hallintotavan valkoisessa kirjassa on mainittu viisi hyvän hallinnon (*good governance*) periaatetta: avoimuus, osallistuminen, vastuun selkeys, tehokkuus ja johdonmukaisuus.

Komission lisäksi Euroopan oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota hyvän hallinnon periaatteisiin ja niiden toteutumiseen. Syyskuussa 2001 Euroopan parlamentti hyväksyi hyvän hallintotavan säännöstön, jota unionin toimielinten, laitosten ja virkamiesten on noudatettava suhteessaan kansalaisiin. Hyväksytty säännöstö perustui oikeusasiamiehen 1999 antamaan ehdotukseen. Oikeus hyvään hallintoon vahvistettiin myös osaksi unionin perusoikeuskirjaa joulukuussa 2000.

Katso myös: Euroopan oikeusasiamies, avoimuusperiaate, perusoikeuskirja

Suhteellisuusperiaate

Suhteellisuusperiaate tarkoittaa, että unionin toimielinten säädöksillä ja muilla toimenpiteillä ei puututa enempään kuin on tarkoituksenmukaista ja tarpeellista niillä tavoiteltujen päämäärien toteuttamiseksi. Toisin sanoen toimenpiteet ja niiden mahdolliset haittavaikutukset tulee suhteuttaa tavoiteltavaan päämäärään. Suhteellisuusperiaate kuuluu unionin oikeuden johtaviin periaatteisiin, jotka ohjaavat yksittäisten oikeusnormien tulkintaa. Suhteellisuusperiaate velvoittaa unionin toimielimiä, jäsenvaltioita sekä yksityisiä tahoja.

Katso myös: toimivallan siirtämisen periaate, toissijaisuusperiaate

Toimivallan siirtämisen periaate

Toimivallan siirtämisen periaatteen mukaan unionin tulee toimia jäsenvaltioiden sille antaman toimivallan rajoissa perussopimuksissa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Unionin toimivalta vaihtelee eri asiakysymyksissä. Unionilla on tietyissä asioissa yksinomaista toimivaltaa, joka syrjäyttää jäsenvaltioiden toimivallan. Jaettua toimi-

valtaa unioni käyttää yhdessä jäsenmaiden kanssa. Yksittäisen jäsenmaan lainsäädäntö ei saa olla ristiriidassa unionin tavoitteiden kanssa.

Katso myös: toimivalta

Toissijaisuusperiaate (subsidiariteetti, läheisyysperiaate)

Toissijaisuus- eli subsidiariteettiperiaatteen nojalla unionin tulee toimia vain silloin, kun toiminnan tavoitteet ovat paremmin saavutettavissa unionin tasolla kuin kansallisesti, alueellisesti tai paikallisesti. Toissijaisuusperiaatteen nojalla päätökset pyritään tekemään mahdollisimman lähellä kansalaisia. Periaate ei kuitenkaan koske niitä asioita, joissa Euroopan unionilla on yksinomaista toimivaltaa, vaan sitä noudatetaan jaetun toimivallan alalla. Lissabonin sopimuksella luotiin uusi järjestely toissijaisuusperiaatteen noudattamisen valvontaa varten. Kansalliset parlamentit valvovat toissijaisuusperiaatteen toteutumista, ja ne voivat vastustaa säädösehdotuksia, joiden katsovat rikkovan toissijaisuusperiaatetta.

Katso myös: toimivalta, toimivallan siirtämisen periaate

Euroopan unionin oikeusjärjestelmä

Acquis communautaire

EU:n säännöstö, josta usein käytetään ranskankielistä nimitystä *acquis communautaire*, käsittää kaikkia Euroopan unionin jäsenmaita sitovan normiston. Yhteisön säännöstö koostuu yhteisistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Sitä lisätään ja muutetaan jatkuvasti. Säännöstöön kuuluvat perussopimusten sisältö, periaatteet ja tavoitteet sekä perussopimusten nojalla hyväksytyt lainsäädäntö ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö. Lisäksi säännöstö kattaa unionin antamat julkilausumat ja päätöslauselmat, yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät asiakirjat, oikeus- ja sisäasioita koskevat asiakirjat sekä EU:n kansainväliset sopimukset ja jäsenmaiden keskenään tekemät unioniasioita koskevat sopimukset.

Katso myös: Euroopan unioni, jäseneksi liittyminen

Asetus

Asetus on *säädös*, joka sitoo sellaisenaan kaikkia jäsenvaltioita. Asetukset astuvat voimaan samanaikaisesti kaikissa unionin jäsenmaissa, ja niitä sovelletaan yhdenmukaisesti. Minkään jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö ei saa olla asetuksen kanssa ristiriidassa.

Katso myös: direktiivi, päätös, Euroopan unionin neuvosto

Avoim koordinaatio

Eurooppa-neuvoston Lissabonin erityiskokouksessa 2000 sopima koordinaatiomenetelmä, joka tähtää toimintatapojen yhdenmukaistamiseen tietyillä politiikkaloikoilla. Menetelmässä määritellään jäsenmaille yhdenmukaiset aikataulut unionin strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Käytännössä tavoitteisiin pyritään soveltamalla kansallisiin eroihin suhteutettuja erityistavoitteita sekä yhdenmukaisia toimenpiteitä. Avoimen koordinaation täytäntöönpanossa pyritään myös seuraamaan ja arvioimaan toimien toteutumista ja kartoittamaan hyviä toimintatapoja (best practices). Avointa koordinaatiota sovelletaan sosiaali-, talous- ja työllisyyspolitiikkojen aloilla.

Katso myös: sosiaalipolitiikka, talouspolitiikan koordinaatio, työllisyyspolitiikka

Direktiivi

Direktiivi on *säädös*, joka velvoittaa kunkin jäsenmaan muuttamaan omaa kansallista lainsäädäntöään direktiivin antaman ohjeen mukaisesti tietyn määräajan kuluessa. Direktiiviä käytetään erityisesti lainsäädännön harmonisoinnin välineenä.

Katso myös: harmonisointi, asetus, päätös, Euroopan unionin neuvosto

Ensisijaisuusperiaate (etusijaperiaate)

Ensisijaisuusperiaate takaa, että unionin oikeus asetetaan aina etusijalle, jos jäsenmaiden oikeus ja Euroopan unionin oikeus ovat ristiriidassa. Jäsenmaiden oikeus ei voi myöskään kumota tai muuttaa unionin oikeutta. Ensisijaisuusperiaate on kehittynyt Euroopan unionin tuomioistuimen tulkintojen perusteella. Lissabonin sopimuksessa se kirjattiin julistuksena erilliseen liitteeseen.

Katso myös: Euroopan unionin tuomioistuin

EU:n oikeushenkilöys

Lissabonin sopimuksessa unionille perustetaan yhtenäinen oikeushenkilöys. Aiemmin alkuperäisillä yhteisöillä oli oikeushenkilöys, mutta koko unionilla ei. Oikeushenkilöys luo unionille oikeustoimikelpoisuuden niillä alueilla, joilla sillä on toimivaltaa. Siten Euroopan unioni voi nyt esiintyä yhtenäisenä osapuolena esimerkiksi kansainvälisissä sopimuksissa.

Katso myös: toimivalta

Hallitustenvälinen konferenssi (HVK)

Hallitustenvälinen konferenssi on foorumi, jossa jäsenmaiden hallitukset neuvottelevat perussopimukseen tehtävistä muutoksista ja tarkistuksista. Eurooppa-neuvosto päättää HVK:n avaamisesta jonkin jäsenvaltion, komission tai Euroopan parlamentin aloitteesta. Lissabonin

sopimuksen mukaan perussopimusmuutoksia valmistelemista varten kutsutaan koolle *valmistelukunta* eli *konventti*, joka koostuu jäsenvaltioiden tai niiden hallitusten päämiesten edustajien lisäksi Euroopan komission, parlamentin ja kansallisten parlamenttien edustajista. Valmistelukunta antaa suosituksen hallitustenväliselle konferenssille, joka hyväksyy sopimukseen tehtävät muutokset. Valmistelukuntaa ei tarvita, jos sopimukseen kaavailtujen muutosten laajuus ei edellytä sitä; tällöin etenemiselle tarvitaan Euroopan parlamentin suostumus.

Katso myös: Euroopan unionin neuvosto, Eurooppa-neuvosto, perussopimus

Harmonisointi (yhdenmukaistaminen)

Harmonisoinnilla pyritään unionin jäsenmaiden lainsäädännön lähentämiseen. Se on perinteisesti tähdännyt sisämarkkinoiden esteiden karsimiseen. Tärkeimpiä harmonisoinnin välineitä ovat direktiivit, jotka velvoittavat kunkin jäsenmaan muuttamaan omaa lainsäädäntöään direktiivin antaman ohjeen mukaiseksi.

Katso myös: direktiivi

Oikeusperusta

Oikeusperusta on oikeudellinen normi, esim. perussopimuksen kohta, johon unionin toimivalta kulloinkin käsiteltävässä asiassa perustuu. Oikeusperusta määrää, mikä toimitelmin on kulloinkin oikeutettu antamaan säädösehdotuksen, mitkä toimitelmit osallistuvat päätöksentekoon ja mitä säädösmenttelyä ja säädöstyyppiä kulloinkin sovelletaan. Oikeusperusta määrittääkin niin unionin ja jäsenvaltioiden kuin eri toimitelminien suhdetta toimivaltakysymyksissä. Jos säädöksen oikeusperusta on virheellinen, säädös voidaan kumota Euroopan unionin tuomioistuimessa.

Katso myös: toimivalta, primääri- ja sekundäärioikeus, Euroopan unionin tuomioistuin, perussopimus

Perussopimus

Perussopimuksilla tarkoitetaan alkuperäisten yhteisöjen perustamisopimuksia, Maastrichtin unionisopimusta sekä niitä muuttaneita sopimuksia. Alkuperäisten yhteisöjen perustamisopimukseen kuuluvat Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamisopimus (*Pariisin sopimus*)

18.4.1951 sekä Roomassa 25.3.1957 solmitut Euroopan atomienergiayhteisön (Euratom) perustamissopimus sekä Euroopan talousyhteisön perustamissopimus. Neljäs edellisiin rinnastettava perussopimus on sopimus Euroopan unionista, joka solmittiin Maastrichtissa 7.2.1992. Tämän lisäksi perussopimuksiksi lasketaan myös perustamissopimuksia ja unionisopimusta muuttavat ja täydentävät sopimukset. Niistä uusimpia ovat 2.10.1997 allekirjoitettu *Amsterdamin sopimus* ja 26.2.2001 allekirjoitettu *Nizzan sopimus*. Amsterdamin sopimuksella tehdyt muutokset vaikuttivat ennen kaikkea vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueeseen, unionin kansalaisuuteen ja ulkosuhteisiin, kun taas Nizzan sopimuksen muutokset valmistivat unionia laajentumiseen 1.5.2004. *Lissabonin sopimus* 1.12.2009 vaikutti EU:n toimielimiin ja päätöksentekomenetelmiin sekä kansalaisten asemaan. Sillä myös siirryttiin kahden perussopimuksen (Sopimus Euroopan unionista ja Sopimus Euroopan unionin toiminnasta) järjestelmään.

Katso myös: primääri- ja sekundäärioikeus, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, Euroopan atomienergiayhteisö, Euroopan talousyhteisö, Euroopan unioni, hallitustenvälinen konferenssi

Primääri- ja sekundäärioikeus

Euroopan unionin primäärioikeuteen kuuluvat jäsenmaiden väliset sopimukset, joihin unionin toimivalta perustuu. Primäärioikeudelliset sopimukset on jaettavissa neljään eri ryhmään: alkuperäiset perustamissopimukset, perustamissopimuksia muuttavat sopimukset, liittymissopimukset sekä perustamissopimuksia täydentävät sopimukset. Muutoksia primäärioikeuteen voivat viime kädessä tehdä jäsenvaltioiden hallitukset, ja muutokset tulevat voimaan vasta kaikkien jäsenmaiden ratifioitua ne. Liittyessään unionin jäseneksi uudet jäsenvaltiot joutuvat hyväksymään yhteisön säännösten.

Sekundäärioikeus käsittää säädökset, joita unionin toimielimet antavat perussopimusten (vrt. primäärioikeus) mukaisten tehtäviensä toteuttamiseksi, eli asetukset, direktiivit ja päätökset sekä unionin solmimat kansainväliset sopimukset. Sekundäärioikeus on ns. johdettua yhteisön oikeutta.

Katso myös: perussopimus, Euroopan unioni, ratifioiminen, toimivalta, *acquis communautaire*, asetus, direktiivi, päätös

Päätös

Päätös on *säädös*, joka velvoittaa niitä, joille se on osoitettu. Päätöksiä voidaan osoittaa joko jäsenvaltioiden hallituksille tai yrityksille, jär-

jestöille tai kansalaisille. Päätöksillä pyritään yksittäistapauksissa täydentämään lainsäädäntöä ja yleensä niillä täydennetään asetuksia ja direktiivejä. Myös yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ohjataan päätöksillä, mutta nämä päätökset eivät kuitenkaan ole lainsäädäntöinstrumentteja.

Katso myös: asetus, direktiivi, Euroopan unionin neuvosto, Euroopan parlamentti, tavallinen lainsäätämisyjärjestys

Ratifioiminen

Kansainväliset sopimukset ratifoidaan eli vahvistetaan kansallisen käsittelyn kautta. Nykyisin kaikki unionin perussopimuksiin kohdistuvat muutokset edellyttävät, että ne hyväksytään kansallisesti, tavallisesti jäsenmaiden parlamenteissa. Joissakin jäsenmaissa perussopimusten ratifiointi edellyttää myös kansanäänestystä.

Katso myös: primääri- ja sekundäärioikeus, *acquis communautaire*

Suora sovellettavuus

Suora sovellettavuus tarkoittaa, että unionin normistoa sovelletaan jäsenmaissa välittömästi. Oikeusnormin voimaantulo ei tällöin edellytä sen muuntamista kansalliseksi lainsäädännöksi. Esimerkiksi asetuksilla on suora sovellettavuus.

Katso myös: primääri- ja sekundäärioikeus, asetus

Toimivalta (kompetenssi)

Euroopan unionilla on ns. *siirrettyä toimivaltaa*, jonka jäsenmaat ovat perussopimusten nojalla sille luovuttaneet. Toimivallan siirto takaa EU:lle valtuudet tehdä päätöksiä ja antaa uutta lainsäädäntöä tietyissä kysymyksissä. Toimivallan jako jäsenmaiden ja Euroopan unionin välillä on kirjattu Lissabonin sopimukseen, joka määrittelee EU:n toimivaltaa eri politiikka-aloilla. Toimivallan siirto kaventaa jäsenmaiden lainsäädäntö-, budjetti-, sopimuksenteko- ja tuomiovaltaa. Euroopan unionilla on tietyillä aloilla *yksinomaista toimivaltaa*, mikä tarkoittaa, että niillä lainsäädäntövaltaa voi käyttää vain Euroopan unioni. Joillakin politiikka-aloilla Euroopan unioni käyttää *jaettua toimivaltaa* yhdessä jäsenmaiden kanssa. Jaetun toimivallan alalla myös jäsenmailla on valta antaa lainsäädäntöä, ellei unioni ole kyseisessä asiassa käyt-

tänyt omaa toimivaltaansa. Kolmatta toimivaltatyyppiä kutsutaan Lisabonin sopimuksessa nimellä *tukitoimet*. Niiden alalla unioni voi toteuttaa jäsenvaltioiden toimintaa tukevia, koordinoivia tai täydentäviä toimia, jotka eivät kuitenkaan syrjäytä jäsenvaltioiden toimivaltaa.

Katso myös: integraatio, perussopimus, liittovaltiokehitys, Lissabonin sopimus

Euroopan unionin politiikat

Yksinomainen toimivalta

Kauppapolitiikka

Euroopan unionin kauppapolitiikka perustuu jäsenmaiden välille luotuun vapaakauppa-alueeseen sekä toisaalta yhteisten ulkotullien kautta luotuun tulliliittoon. Käytännössä yhteistä kauppapolitiikkaa on harjoitettu vuodesta 1957 Euroopan talousyhteisön muodostamisen jälkeen. Yhteisen kauppapolitiikan tärkeimpiä keinoja ovat yhteiset ulkotullit, polkumyynnin vastaiset toimet sekä erityistullit, joita asetetaan unionin ulkopuolisten maiden kilpailua vääristävää valtion tukea nauttiville tuotteille. Lisäksi unioni pyrkii edesauttamaan jäsenmaiden vientiyri-tysten pääsyä unionin ulkopuolisten maiden markkinoille.

Unioni soveltaa maailmankauppajärjestö WTO:n jäseniin ns. *suo-situimmuuslauseketta*, jonka nojalla unioni kohtelee kauppasuhteis-saan kaikkia WTO:n jäsenmaita yhdenmukaisesti. Euroopan unioni myöntää kuitenkin tullietuuksia myös tietyille kehitysmaille. Maata-loustuotteiden osalta on unionin piirissä perinteisesti noudatettu ns. *yhteisöpreferenssiä*, jolla on pyritty suojaamaan unionin maataloustuo-tantoa unionin ulkopuolista tuontia vastaan.

Katso myös: Euroopan talousyhteisö, kehityspolitiikka, maatalous- ja kalastuspolitiikka

Kilpailupolitiikka

Euroopan unionin kilpailupolitiikka säätelee tiukasti jäsenvaltioiden rajat ylittävää kauppaa ja pyrkii edistämään sisämarkkinoiden toiminta. Kilpailulainsäädännöllä on puututtu sellaisiin yritysten välisiin yhteenliittymiin ja sopimuksiin, joilla on katsottu olevan kilpailua vääris-tävä vaikutus yhteismarkkinoihin. Myös *määräävän markkina-aseman väärinkäyttö* on pyritty estämään, ja suuret yritysfuusiot on hyväksy-tettävä Euroopan komissiossa.

Euroopan unioni on myös kiinnittänyt huomiota *valtioiden tuki-toimiin* – esim. telakkatukiin – ja niiden kilpailuvaikutuksiin. Lisäksi unionin kilpailupolitiikalla on pyritty estämään *monopoli*en syntyä se-kä purkamaan olemassa olevia monopoleja. Tämä on merkinnyt myös monien sellaisten toimien vapauttamista kilpailulle, jotka julkinen sek-tori on perinteisesti hoitanut. Kilpailun vapauttamisessa on kuitenkin

pyrityt varmistamaan, ettei siitä koidu eurooppalaisille yrityksille kilpailuhaittaa maailmankaupassa ja että yleishyödyllisten palveluiden (peruspalveluiden) tuottaminen pystytään turvaamaan.

Katso myös: kauppapolitiikka, sosiaalipolitiikka

Rahapolitiikka

Talous- ja rahaliitto (Economic and Monetary Union, EMU) luotiin vuonna 1992 Maastrichtin sopimuksella, joka sisälsi sitovan toteuttamissuunnitelman talous- ja rahaliitosta. EMU tähtäsi talous- ja rahapolitiikan yhdenmukaistamiseen, ja sen perimmäisenä tavoitteena oli yhteisen valuutan, euron, käyttöönotto.

Talous- ja rahaliitto toteutettiin kolmessa vaiheessa siten, että sen kolmannessa vaiheessa (1.1.1999 alkaen) Euroopan keskuspankki aloitti toimintansa ja yhteisvaluutta *euro* korvasi 1.1.2002 kansallisen valuutan 12:ssa *euroalueen* maassa. Toukokuussa 2012 yhteisvaluuttaan kuuluvien maiden lukumäärä on 17.

Rahapolitiikka kuuluu yhteisvaluuttaan kuuluvien maiden osalta EU:n yksinomaiseen toimivaltaan. Rahapolitiikan tärkeimmäksi päämääräksi asetetaan unionin perussopimuksissa hintavakauden säilyttäminen. Tämän päämäärän saavuttamisesta vastaa Euroopan keskuspankkijärjestelmä (EKP), joka hoitaa rahapolitiikkaa riippumattomana unionin tai sen jäsenvaltioiden toimielimistä.

Katso myös: euro, talouspolitiikan koordinaatio

Jaettu toimivalta

Alue- ja rakennepolitiikka

Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikka pyrkii tasoittamaan alueellisia kehitys- ja elintasoeroja. Alue- ja rakennepolitiikkaan kohdenetut varat muodostavat noin kolmasosan Euroopan unionin budjetista. Keskeisiä alue- ja rakennepolitiikan ohjauskeinoja ovat erilaiset *rakennerahastot*. Näistä merkittävimpiä ovat *Euroopan sosiaalirahasto (ESR)*, *Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR)* ja *Euroopan aluekehitysrahasto*. Lisäksi unionilla on erillinen *koheesiorahasto*, joka tukee ympäristönsuojelun ja liikenneinfrastruktuurin kehittämishankkeita niissä unionin jäsenmaissa, joiden bruttokansantuote on keskimääräistä alhaisempi. Suuri merkitys unionin alue- ja raken-

nepolitiikassa on alueellisen kehityksen yhdenmukaisella tilastoinnilla, jota varten on kehitetty *NUTS-alueuokitusta*.

Unionin aluepolitiikka on viime vuosina perustunut kolmeen alueelliseen tavoitteeseen. Ohjelmakaudella 2007–13 tavoitteina ovat lähentyminen, alueellinen kilpailukyky ja työllisyys sekä alueiden välinen yhteistyö. Ensimmäinen tavoite koskee vähiten kehittyneitä jäsenmaita ja alueita ja pyrkii parantamaan niiden edellytyksiä kasvuun ja työllisyyteen. Toinen tavoite vahvistaa muiden kuin heikoimmassa asemassa olevien alueiden kilpailukykyä, työllisyyttä ja houkuttavuutta. Kolmas tavoite puolestaan liittyy rajaseutujen välisen yhteistyön vahvistamiseen. EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoitusvälineillä täydennetään jäsenvaltioiden kansallisia aluepoliittisia toimia alue- ja paikallistason toimet mukaan luettuina.

EU:n alue- ja rakennepolitiikkaa ja sen rahoitusvälineitä arvioidaan vuosina 2012–13 valmisteltaessa unionin monivuotista rahoituskehystä vuosille 2014–2020.

Katso myös: maatalous- ja kalastuspolitiikka

Energiapolitiikka

Yhtenäisemmän energiapolitiikan tarpeet ovat käyneet viime vuosina yhä ilmeisemmiksi. Unionin roolin vahvistumista edistää uusi oikeusperusta, joka on kirjattu vuoden 2009 joulukuussa voimaan tulleeseen Lissabonin sopimukseen. Energiatehokkuuden parantaminen, energian vapaa liikkuvuus EU:n markkinoilla ja energian toimitusvarmuus ovat unionin energiapolitiikan päämääriä. Niillä pyritään myös ulkoisen energiariippuvuuden vähentämiseen ja unionin ilmasto- ja ympäristöpoliittisten tavoitteiden tukemiseen.

Vuonna 2010 hyväksytty Energia 2020 -strategia tarjoaa kehykset EU:n energiapolitiikalle. Siinä määritellään energia-alan päätavoitteet seuraavalle vuosikymmenelle ja toimenpiteet näihin tavoitteisiin pääsemiseksi.

Katso myös: ympäristöpolitiikka, liikenne

Kehityspolitiikka

Euroopan unionin kehityspolitiikan taustalla ovat siteet eräiden jäsenmaiden entisiin siirtomaihin. Ensimmäisen kerran entisten siirtomaiden erityisasema tunnustettiin jo Rooman sopimuksessa 1957, mutta unionin kehityspolitiikka virallistettiin vasta Maastrichtin sopimuksella 1992. Euroopan unionin nykymuotoisen kehitysyhteistyöpolitiikan puitteet luotiin kuitenkin Lomén yleissopimuksella 1975. Lomén sopimus

laajensi kehitysyhteistyökumppaneiden ryhmää, ja unionilla on nykyisin kumppaneita Välimeren alueella, Aasiassa, Latinalaisessa Amerikassa sekä ns. *AKT-maiden* alueella (Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maat). Unionin nykyiset kehitysyhteistyökumppanuudet on määritelty Lomén yleissopimuksen vuonna 2000 korvanneessa *Cotonoun sopimuksessa*.

Euroopan unionin kehityspolitiikan laatimisesta on tammikuusta 2012 alkaen vastannut kehitys- ja yhteistyöpääosasto *EuropeAid*. Euroopan unionin kehitysyhteistyö tähtää köyhyyden vähentämiseen ja kestävän kehityksen edistämiseen. Lisäksi kohdemaiden taloudet pyritään kytkemään osaksi maailmantaloutta. Unionin kehityspolitiikka pyrkii myös edistämään kohdemaiden demokratiakehitystä, oikeusvaltioperiaatteiden noudattamista sekä ihmisoikeuskehitystä. Kehitysyhteistyöhön kohdennetuista varoista valta-osa tulee suoraan Euroopan unionin budjetista. Kohdemaita voidaan tukea budjettiavun, kohdeavustusten ja julkisten hankintojen kautta. Lisäksi kehitysyhteistyöhön ohjataan varoja erillisestä *Euroopan kehitysrahastosta* sekä Euroopan investointipankista.

Katso myös: kauppapolitiikka, Euroopan investointipankki, EU:n budjetti

Kuluttajansuoja

Euroopan unionin kuluttajansuojaa koskeva politiikka tähtää siihen, että kuluttajien perusoikeudet ovat kaikissa jäsenvaltioissa samanlaiset. Niihin kuuluvat terveydellinen ja taloudellinen kuluttajanturva, vahingonkorvausoikeus sekä kuluttajien tiedonsaantioikeus. Ilmiönä kuluttajansuoja on laaja-alainen, ja se liittyy kauppa- ja kilpailupolitiikan ohella oleellisesti myös maatalous- ja ympäristöpolitiikkaan.

Euroopan komissio on asettanut tavoitteikseen yhdenmukaistaa kuluttajansuoja koko unionin piirissä sekä tehostaa kuluttajansuojalainsäädännön soveltamista. Lisäksi tavoitteena on parantaa kuluttajajärjestöjen mahdollisuuksia osallistua unionin päätöksentekoon. Kussakin jäsenmaassa toimii *Euroopan kuluttajakeskus*, joka on osa eurooppalaista verkostoa. Kuluttajakeskus opastaa EU:n sisärajat ylittävän kaupan kuluttajakysymyksissä ja avustaa mahdollisissa riitatilanteissa.

Katso myös: kauppapolitiikka, kilpailupolitiikka, maatalous- ja kalastuspolitiikka, ympäristöpolitiikka, erillisvirastot

Liikenne

Euroopan unionin liikennepolitiikka perustuu pitkälti toimenpiteisiin alan vapauttamiseksi ja näistä mahdollisesti koituvien haittavaikutus-

ten rajoittamiseen. Yhteisen liikennepolitiikan alaan kuuluvat ensisijaisesti jäsenvaltioiden välistä liikennettä koskevat säädökset sekä kilpailun vapauttamista ja liikenneturvaa koskevat säädökset. Vapauttamisen välineenä on ollut ns. *kabotaasijärjestelmä*, jonka puitteissa niin matkustaja- kuin tavaraliikenteen liikenteenharjoittajat voivat toimia myös toisessa jäsenvaltiossa. Kabotaasiin on siirrytty vaiheittain. Lentoliikenteen osalta on pyritty myös luomaan yhteistä eurooppalaista ilmatilaa.

Merkittävä keino liikennepolitiikan toteuttamisessa on myös aloite *Euroopan laajuiset verkot*. Sen perusteella on toteutettu suuria infrastruktuurihankkeita, joiden tarkoitus on saada aikaan koko unionin kattava liikenneverkosto. Myös ympäristökysymykset ovat olleet liikennepolitiikan keskiössä. Etenkin hiilidioksidipäästöjen vähentäminen on keskeisessä roolissa EU:n liikennepolitiikan tulevaisuusstrategiassa.

Katso myös: ympäristöpolitiikka, energiapolitiikka

Maatalous- ja kalastuspolitiikka

Yhteisellä maatalouspolitiikalla säädellään maataloustuotteiden tuotantoa, jalostusta ja kauppaa Euroopan unionissa. Maatalouspolitiikka muodostaa unionin talousarvion suurimman yksittäisen menoerän ja on yhteisistä politiikoista laaja-alaisin. Yhteinen maatalouspolitiikka on tähännynt maataloustuotteiden kaupan pidäkkeiden ja tullien karsimiseen unionin sisällä. Vastaavasti unionin ulkopuolelta tuleville maataloustuotteille on asetettu tuontitulleja. Laajassa mielessä maatalouspolitiikalla pyritään myös maaseudun kokonaisvaltaiseen kehittämiseen.

Maatalouden yhteisillä markkinajärjestelyillä säännellään maataloustuotteiden tuotantoa ja kauppaa jäsenvaltioissa. Markkinajärjestelyjen piiriin kuuluu noin 90 % unionin maataloustuotannosta. Yhteisten markkinajärjestelyjen ohjausmekanismeja ovat maataloustuotteille asetetut yhteiset hinnat, unionin maataloustuotteiden etuuskohtelu suhteessa tuontituotteisiin sekä yhteisön talousarviosta jäsenvaltioille jaetut maataloustuet. *Maataloustuotteiden hintajärjestely* perustuu kolmiportaiseen hinnoitteluun, joka vahvistetaan vuosittain. Kaikille tuotteille asetetaan ohje- eli *tavoitehinta* eli *kynnyshinta*, joka on tuotteen alin myyntihinta, sekä *interventiohint*a, jolla jäsenvaltiot ovat sitoutuneet markkinahintojen laskiessa ostamaan tuotannon. Unionilla on myös kattava tukijärjestelmä, jonka tärkein väline on Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR). Yhteisen maatalouspolitiikan keskeisin haaste liittyy sen jäsenvaltioille aiheuttamiin kustannuksiin. Maatalouspolitiikan suhteellista osuutta unionin talousarviossa on vähitellen pienennetty, ja painetta tukijärjestelmän purkamiseksi on edelleen, jotta resursseja vapautuisi käytettäväksi muihin tarkoituksiin. Tukijärjestelmissä on maatalouspolitiikan reformien myötä siir-

rytty tuotannosta riippumattomiin tilatukiin ja maaseudun yleisen kehittämisen sekä ympäristöystävällisten tuotantomuotojen tukemiseen. Viime vuosina myös elintarviketurvallisuus on saanut runsaasti huomiota.

Kalastuselinkeino on unionille merkittävä niin taloudellisesti kuin työllistäjänäkin. Liiallinen kalastus on kuitenkin heikentänyt merkittävästi kalakantoja, ja saalismäärät ovat laskeneet rajusti. Kalastuspolitiikan painopisteenä on jo pitkään ollut kalavarojen säilyttäminen ja hoito. Myös *kalataloustuotteiden yhteisten markkinajärjestelyjen* avulla pyritään vaikuttamaan kysyntään ja tarjontaan. Lisäksi kalastuspolitiikan periaatteisiin kuuluvat yhteiset kalastusvedet sekä yhteinen politiikka suhteessa unionin ulkopuolisiin maihin.

Katso myös: alue- ja rakennepolitiikka, ympäristöpolitiikka, kuluttajansuoja, laajentuminen

Sisämarkkinat

Euroopan unionin sisämarkkinat eli *yhteismarkkinat* luotiin Rooman sopimuksella 1957. Ne synnyttiin kahdensuuntaisella politiikalla. Jäsenvaltioiden välistä kauppaa ryhdyttiin vapauttamaan ja samalla muodostettiin tulliliitto unionin ulkopuolisiin maihin päin. Nimitys *sisämarkkinat* vakiintui vuonna 1986 julkaistun Euroopan yhtenäisasiakirjan hyväksymisen myötä. Euroopan yhtenäisasiakirjalla uudistettiin sisämarkkinoita koskevaa päätöksentekomenettelyä, millä nopeutettiin sisämarkkinoiden toteutumista. Myös Maastrichtin sopimuksella luotu talous- ja rahaliitto sekä siirtyminen yhteisvaluutta euroon ovat syventäneet sisämarkkinakehitystä.

Sisämarkkinat perustuvat ajatukseen tavaroiden, henkilöiden, palvelujen ja pääomien vapaasta liikkuvuudesta. Tavaroiden vapaata liikkuvuutta on pyritty edistämään purkamalla tulleja ja muita *kaupan esteitä* jäsenvaltioiden väliltä. Henkilöiden vapaa liikkuvuus tähtää siihen, että työvoima voi esteettä siirtyä jäsenmaasta toiseen. Se perustuu unionin kansalaisten oikeuteen liikkua ja oleskella vapaasti unionin alueella. Palveluiden vapaata liikkuvuutta on pyritty edistämään antamalla palvelujen tarjoajille oikeus toimia missä tahansa jäsenmaassa. Pääomien vapaa liikkuvuus tähtää siihen, että kaikki pääomien liikkuvuuteen ja maksuliikenteeseen liittyvät rajoitukset poistetaan.

Digitaaliset sisämarkkinat ovat viime vuosina nousseet yhdeksi sisämarkkinoiden uusista kehittämisalueista. Käsitteellä viitataan rajat ylittävään tavaroiden ja palveluiden kauppaan, jota käydään digitaalisissa verkoissa. Unionitasoisella säännöstöllä pyritään edistämään sekä sen vapautta että turvallisuutta.

Katso myös: kauppapolitiikka, Euroopan talousyhteisö, henkilöiden vapaa liikkuvuus, rahapolitiikka, euro

Sosiaalipolitiikka

Euroopan unionilla ei ole varsinaista yhteistä sosiaalipolitiikkaa. Kukin jäsenmaa päättää ensisijaisesti itse oman sosiaalipolitiikkansa järjestämisestä. Unionin sosiaalipoliittiset toimet liittyvät elimellisesti työllisyyspolitiikkaan. Siksi sen puitteissa on kiinnitetty huomiota myös työllisyyden edistämiseen, työolojen parantamiseen sekä työmarkkinaosapuolten väliseen yhteistyöhön.

Ennen Maastrichtin unionisopimusta Euroopan yhteisön sosiaalipoliittiset linjaukset keskittyivät lähinnä elintason parantamiseen. Unionisopimuksella laajennettu toimivalta sosiaalipolitiikassa loi odotuksia myös asianmukaisen sosiaaliturvan takaamisesta. Sosiaalipolitiikan oikeusperusta jäi kuitenkin sekavaksi, ja tätä selkeytettiin Amsterdamin sopimuksella. Samalla laajennettiin syrjimättömyysperiaate koskemaan kansalaisuuden ohella myös muita syrjinnän muotoja.

Lissabonin strategiassa asetetuilla sosiaalipolitiikan tavoitteilla pyrittiin luomaan Euroopan sosiaalinen malli, jota toteutetaan avoimen koordinaation menetelmällä. EU:n toimet sosiaalipolitiikan alalla tähtäävät köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseen ja ehkäisemiseen. Lisäksi pyritään ennakoimaan väestön ikääntymisen vaikutuksia. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentäminen on myös keskeinen osa *Eurooppa 2020 kasvustrategiaa*.

Katso myös: Euroopan talous- ja sosiaalikomitea, syrjimättömyysperiaate, avoin koordinaatio, työllisyyspolitiikka, teollisuuspolitiikka

Vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuva alue

Vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen luomisen lähtökohtana oli yhtäältä henkilöiden, tavaroiden, palveluiden ja pääomien liikkuminen vapaasti unionin alueella ja toisaalta tarve kontrolloida niitä kielteisiä seurauksia, joita tällä saattoi olla. Yhteistyön oikeus- ja sisäasioissa voidaan katsoa alkaneen jo 1976, jolloin yhdeksän jäsenvaltion oikeus- ja sisäministerit aloittivat kokoontumisperinteen, jota nimitetään *Trevi-yhteistyöksi*. Ensimmäisen kerran yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa kirjattiin Maastrichtin sopimukseen. Yhteistyötä syvennettiin vuonna 1999 voimaan tulleella Amsterdamin sopimuksella.

Amsterdamin sopimuksen nojalla oikeus- ja sisäasioiden yhteistyötä siirrettiin ylikansallisen päätöksenteon piiriin. Amsterdamin sopi-

muksen yhteydessä hyväksyttiin myös *Schengenin säännöstö* (josta oli sovittu *Schengenin sopimuksessa*). Sen perusteella syntyneellä *Schengen-alueella* luovuttiin matkustajien tarkastuksista alueen sisärajoilla.

Oikeus- ja sisäasioiden alaan kuuluvaa yhteistyötä on viime aikoina kehitetty voimakkaasti. Suomi liittyi kahdeksantena maana *Prümin sopimukseen*, jolla tehostetaan lainvalvontaviranomaisten välistä yhteistyötä. Keskeinen yhteistyön muoto on ollut viranomaisten keskinäinen tietojenvaihto, jota varten on kehitetty Euroopan tietojärjestelmä (*European Information System, EIS*) sekä Schengenin tietojärjestelmä (*Schengen Information System, SIS*). Näiden käyttöä seuraavat Europolin ja Schengenin valvontaelimet sekä Euroopan tietosuojavaltuutettu. Eräs tulos yhteistyöstä on *eurooppalainen pidätysmääräys*, jonka perusteella viranomaisten yhdessä jäsenvaltiossa tekemä päätös rikoksesta epäillyn pidättämisestä tai luovuttamisesta voidaan panna täytäntöön muissa jäsenvaltioissa. Lissabonin sopimus kasvatti merkittävästi Euroopan unionin toimivaltaa vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella, etenkin poliisi- ja oikeusyhteistyön alalla.

Katso myös: pilarirakenne, Europol, Eurojust, henkilöiden vapaa liikkuvuus, Euroopan talousalue, Euroopan tietosuojavaltuutettu

Ympäristöpolitiikka

Euroopan unionilla on ympäristökysymyksissä merkittävä rooli niin jäsenvaltiotasolla kuin kansainvälisissä sopimusneuvotteluissa. Ensimmäisen kerran ympäristönsuojelu nostettiin Euroopan unionin päätöksenteon piiriin vuonna 1972. Ympäristöpolitiikan asemaa ja oikeusperustaa on sittemmin lujitettu niin Euroopan yhtenäisasiakirjalla, Maastrichtin sopimuksella kuin Amsterdamin sopimuksella, jolla kestävä kehitys nostettiin yhdeksi unionin päämääristä. Ympäristöpolitiikan tueksi on perustettu myös erillinen *Euroopan ympäristökeskus* sekä kattava tiedonkeruuverkosto.

Euroopan unionin ympäristöpolitiikkaa on toteutettu erityisesti luonnonsuojeludirektiiveillä. Niiden nojalla on luotu *Natura 2000*-verkosto, joka tähtää tiettyjen luontotyyppien ja ympäristönsuojelullisesti merkittävien alueiden suojelemiseen. Vuonna 2009 tarkistetussa *EU:n kestävä kehityksen strategiassa* esiteltiin yhteisen ympäristöpolitiikan pitkän aikavälin tavoitteet. Näistä tärkein on ilmastomuutoksen rajoittaminen *Kioton sopimuksen* ja Kööpenhaminan ilmastokokouksen sitoumusten mukaisesti. Paljon keskustelua on herättänyt kasvihuonekaasujen päästöjen rajoittaminen erillisellä *päästökauppadirektiivillä*. Lisäksi strategiassa painotetaan kansanterveyttä, luonnonvarojen kestävää hallintaa sekä liikenteen ympäristöhaittojen ra-

joittamista. *Eurooppa 2020 kasvustrategia* nostaa unionin keskeiseksi tavoitteeksi kestäväen kehityksen.

Katso myös: energiapolitiikka, liikennepolitiikka, maatalous- ja kalastuspolitiikka, Euroopan unionin erillisvirastot, työllisyyspolitiikka

Tukitoimet

Koulutuspolitiikka

Euroopan unionilla ei ole varsinaista yhteistä koulutuspolitiikkaa, ja koulutuspolitiikan alalla ensisijaista toimivaltaa käyttävät jäsenvaltiot. Unionin koulutuspolitiikka painottuukin erilaisten yhteistyömuotojen kehittämiseen, mutta varsinaisten koulutusjärjestelyjen sisältö ja organisoimint on kunkin jäsenvaltion omassa päätätävällässä.

Euroopan unionin koulutuspolitiikan pohjana on *elinikäisen oppimisen ohjelma*. Tämän alla toimivat yksityiskohtaisemmat koulutusohjelmat ovat keskeinen yhteistyön organisaatiomuoto. Ammatillisen koulutuksen ohjelma on *Leonardo da Vinci*, kun taas korkeakoulutusta koskevaa osaa kutsutaan *Erasmus*-ohjelmaksi. Se edistää ennen kaikkea jäsenmaiden opiskelija- ja opettajavaihtoa. Aikuisopiskeluasioita hallinnoidaan *Grundtvig*-ohjelmalla, ja *Comenius*-ohjelma puolestaan kohdentuu peruskoulutukseen. Euroopan unionin jäsenmailla on myös Firenzessä toimiva *yliopistollinen Eurooppa-instituutti (European University Institute)*, joka tarjoaa tohtorikoulutusta historian ja kulttuurintutkimuksen, taloustieteen, oikeustieteen sekä yhteiskuntatieteiden aloilla.

Koulutuspolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi on noussut tutkintojen ja opintovaatimusten yhdenmukaistaminen. *Bolognan prosessilla* pyritään yhdenmukaistamaan mm. tutkintorakenteet ja opintojen mitoitussjärjestelmät. Koulutus on noussut myös *Eurooppa 2020 kasvustrategian* keskeiseksi elementiksi.

Katso myös: tutkimus- ja innovaatiopolitiikka, työllisyyspolitiikka, teollisuuspolitiikka

Kulttuuripolitiikka

Euroopan unionin kulttuuripolitiikan tavoitteena on tukea jäsenvaltioiden kulttuurisia erityispiirteitä sekä vaalia yhteistä eurooppalaista kulttuuriperintöä. Unionin kulttuuripolitiikka ei tähtää kulttuuriseen

yhdenmukaisuuteen, mutta sen avulla pyritään edistämään kulttuurien välistä yhteistyötä. Unionin kulttuuripolitiikka luotiin vuonna 1992 Maastrichtin sopimuksella, jolla Euroopan unionille siirrettiin toimivaltaa kulttuuripolitiikan alalla. Unionin kulttuuripolitiikan välineinä ovat olleet yhteiset ohjelmat ja aloitteet. Komission *Luova Eurooppa* -ohjelma tukee kulttuurin ja luovien alojen taloudellista ja työllistävää vaikutusta sekä kulttuurituotteiden kaupallista vientiä.

Katso myös: urheilupolitiikka, eurooppalainen identiteetti, työllisyyspolitiikka

Teollisuuspolitiikka

Euroopan unionin teollisuuspolitiikka pyrkii huolehtimaan unionin talousalueen yritysten toimintaedellytyksistä ennen kaikkea tutkimus- ja innovaatiopolitiikan sekä kauppapolitiikan keinoin. Yritystoimintaa pyritään myös mukauttamaan rakenteelliseen muutokseen. Tähän tarkoitukseen hyödynnetään mm. alue- ja rakennepolitiikan rakennerahastoja. Euroopan unioni pyrkii myös suojaamaan eurooppalaista yritystoimintaa kansainväliseltä kilpailulta erilaisin tullijärjestelyin. *Lisabonin strategiassa* vuonna 2000 asetettiin tavoitteeksi, että unionista tulee vuoteen 2010 mennessä maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin tietoon perustuva talous. Tavoitteeseen pyrittiin kannustamalla yrittäjyyttä ja innovaatiotoimintaa sekä koordinoimalla jäsenvaltioiden toimia kokemustenvaihdon kautta. Nykyinen *Eurooppa 2020 -kasvustrategia* pyrkii edistämään työllisyyttä, luomaan innovaatioita tutkimuksen ja kehityksen avulla sekä parantamaan kansalaisten koulutustasoa. Lisäksi kasvustrategia tähtää köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentämiseen.

Katso myös: tutkimus- ja innovaatiopolitiikka, sisämarkkinat, kilpailupolitiikka, alue- ja rakennepolitiikka, työllisyyspolitiikka, koulutuspolitiikka, sosiaalipolitiikka

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikka

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikka liittyy oleellisesti Euroopan unionin kilpailukykyyn ja kilpailupolitiikkaan. Unionin tutkimuspolitiikan tavoitteena on koordinoita tutkimustyötä niin jäsenmaissa kuin EU-tasolla ja lisätä tutkijoiden ja tutkimusryhmien verkostoitumista kilpailukykyyn parantamiseksi. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on pyritty luomaan tutkimusyhteistyöhön perustuva *eurooppalainen tutkimusalue*. Tutkimuspolitiikan ohjauskeinoja ovat ennen kaikkea

monivuotiset *puiteohjelmat*, joiden avulla pyritään ohjaamaan tutkimuksen painopistealueita sekä edistämään tutkimusyhteistyötä. Tutkimus ja innovaatiot ovat nousseet myös *Eurooppa 2020 kasvustrategian* keskeiseksi elementiksi.

Katso myös: kilpailupolitiikka, koulutuspolitiikka, kuluttajansuoja, ympäristöpolitiikka, työllisyyspolitiikka

Urheilupolitiikka

Euroopan unionin urheilupolitiikassa on kiinnitetty huomiota ennen kaikkea urheiluun kaupallisena toimintana. Unionin urheilupolitiikan alalla harjoittama sääntely liittyykin ennen kaikkea kilpailupolitiikkaan ja henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen. Kilpailupolitiikan alalla huomiota on kiinnitetty etenkin urheilutapahtumien televisiointioikeuksiin. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio ns. *Bosman-tapauksessa* on vaikuttanut merkittävästi ammattilaisurheilijoiden mahdollisuuksiin liikkua unionin alueella. Euroopan unioni on ollut aktiivinen dopingin vastaisessa työssä ja huomiota on myös kiinnitetty rasismiin ja katsomoväkivallan kitkemiseen. Unionin urheilupolitiikassa on taloudellisten tekijöiden ohella huomioitu myös urheilun kansanterveydelliset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Lissabonin sopimus antoi Euroopan unionille uutta toimivaltaa toteuttaa tukitoimia urheilun alalla, mikä mahdollistaa urheilupolitiikan yhdenmukaisemman toteuttamisen ja kytkemisen muihin EU:n politiikkoihin.

Katso myös: kilpailupolitiikka, sisämarkkinat, kulttuuripolitiikka

Muut

Taluspolitiikan koordinaatio

Talous- ja rahaliitto (Economic and Monetary Union, EMU) luotiin vuonna 1992 Maastrichtin sopimuksella, joka sisälsi sitovan toteuttamissuunnitelman talous- ja rahaliitosta. EMU tähtäsi talous- ja rahapolitiikan yhdenmukaistamiseen, ja sen perimmäisenä tavoitteena oli yhteisen valuutan, euron, käyttöönotto.

Talous- ja rahaliitto toteutettiin kolmessa vaiheessa siten, että sen kolmannessa vaiheessa (1.1.1999 alkaen) Euroopan keskuspankki aloitti toimintansa ja yhteisvaluutta *euro* korvasi 1.1.2002 kansallisen valuutan 12:ssa *euroalueen* maassa. Tällä hetkellä yhteisvaluuttaan kuuluvien maiden lukumäärä on 17.

Talouseläpolitiikan koordinaatio koskee kaikkia EU:n jäsenmaita, ja sillä pyritään varmistamaan samansuuntainen talouskehitys kaikkien osalta. EU:n perussopimukset velvoittavat unionin jäsenvaltioita koordinoimaan talouseläpolitiikkansa neuvostossa. Neuvosto laatii komission suosituksista ja Eurooppa-neuvoston tukemana *talouseläpolitiikan laajoja suuntaviivoja* koskevan suosituksen ja valvoo, että jäsenmaiden talouseläpolitiikka on suuntaviivojen mukaista. Näiden lisäksi tavoitteita asetetaan jäsenmaiden julkisten talouksien hoidolle perustamalla ns. *liiallisia alijäämiä koskeva menettely*. Jäsenmaille, jotka eivät korjaa budjettialijäämiään neuvoston suositusten mukaisesti, voidaan määrätä sakkoja ja muita seuraamuksia.

Vuonna 2010 kärjistyneen finanssi- ja velkakriisin seurauksena EU-maiden talouseläpolitiikan koordinaatiota on tehostettu. EU valvoo ja ohjaa jäsenmaita pitämään julkinen taloutensa kestäväällä pohjalla ja estämään sen liiallinen velkaantuminen. EU:n ohjauksen vahvistamiseksi säädettiin *six-packiksi* kutsutulla lainsäädäntöpaketilla ja luomalla ns. *eurooppalainen ohjausjako*. Eurooppa-neuvoston vuonna 2010 hyväksymä uusi *työllisyys- ja kasvustrategia Eurooppa 2020* antaa yleiset suuntaviivat sille, mihin unionin talouseläkehityksen painopisteet tulevana vuosina asetetaan.

Katso myös: rahapolitiikka

Työllisyyspolitiikka

Euroopan unionin työllisyyspolitiikka liittyy läheisesti unionin sosiaalipolitiikkaan. Sen painopisteitä ovat työllisyyden edistäminen, työolojen parantaminen sekä työmarkkinaosapuolten yhteistyö. Amsterdamin sopimuksella korkean työllisyyden ylläpitäminen lisättiin unionin päämääriin, ja Euroopan unioni sai myös lisää toimivaltaa työllisyyskysymyksissä. Unionin jäsenvaltiot tekevät vuosittain *eurooppalaisen työllisyysstrategian*, joka määrittelee myös kansallisia toimintasuunnitelmia. *Lissabonin strategia* asetti työllisyyspolitiikan tavoitteeksi, että unionista tulee vuoteen 2010 mennessä maailman kilpailukykyisin talous, joka perustuu kestäväan talouskasvuun, työpaikkojen luomiseen ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen. Nykyinen *Eurooppa 2020 kasvustrategia* pyrkii edistämään työllisyyttä sekä parantamaan kansalaisten koulutustasoa.

Katso myös: sosiaalipolitiikka, koulutuspolitiikka, teollisuuspolitiikka

Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, YUTP luotiin Maastrichtin sopimuksella 1992. Sen päätöksenteossa painottuu edelleen hallitus-

tenvälinen yhteistyö, vaikka komission, Euroopan parlamentin ja EU-tuomioistuimen merkitys siinä onkin alkuvaiheista jonkin verran kasvanut. Lissabonin sopimuksella unionin kaikkia ulkosuhteita pyrittiin kehittämään yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi muiden muassa asettamalla niille yhteiset tavoitteet ja luomalla niille yhteinen johto ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan ja unionin ulkosuhdehallinnon muodossa.

Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineinä ovat *yhteiset suuntaviivat, yhteinen kanta* sekä *yhteinen toiminta*. Käytännössä tämä tarkoittaa, että EU voi linjata suhteitaan tiettyyn maahan tai kansainvälispoliittiseen kysymykseen, jolloin jäsenvaltiot ovat velvollisia seuraamaan näitä kantoja ja linjauksia omassa politiikassaan. Unionin yhteiset toimet voivat sisältää poliittisia tai sotilaallisia toimia. YUTP:n ala on jatkuvasti laajentunut.

Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, YTPP toimii yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan osana. Sen puitteissa EU kehittää siviili- ja sotilasvoimavaroihin perustuvaa operatiivista kykyään. Yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan painopiste on ollut *kriisinhallintatehtävissä*. Viime vuosina unioni on kehittänyt valmiuksiaan myös kansainvälisen terrorismin torjuntaan, jota varten Lissabonin sopimukseen liitettiin erityinen *solidaarisuuslauseke* eli *yhteisvastuulauseke*. Sen pohjalta EU ja sen yksittäiset jäsenmaat veloitetaan antamaan resurssejaan käyttöön terrorihyökkäyksen, luonnonkatastrofin tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden sattuessa.

Toinen Lissabonin sopimuksen tuoma uusi velvoite koskee jäsenvaltioiden välistä keskinäistä puolustusta. Tämä *turvatakuulauseke* sisältää sitoumuksen auttaa hyökkäyksen kohteeksi joutunutta jäsenvaltiota. Sotilaallisten voimavarojen kehittämistä varten on perustettu erityinen *puolustusmateriaali-, tutkimus- ja sotilasvoimavaravirasto, Euroopan puolustusvirasto EDA (European Defence Agency)* Brysseliin.

Katso myös: Euroopan unioni, EU:n ulkosuhteiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja

Hyödyllisiä internet-osoitteita

Euroopan unionin portaali

<http://europa.eu>

Eurooppatiedotus

www.eurooppatiedotus.fi

Kotimaisten kielten keskus

www.kotus.fi

Suomen kielen EU-kysymyksiin saa neuvoja osoitteesta
eu-kielineuvonta@kotus.fi

Ulkopoliittinen instituutti

www.fia.fi

Valtioneuvoston EU-sivut

www.valtioneuvosto.fi/eu

Muita lähteitä

Eduskunnan kirjaston *EU-tiedonlähteopas*

<http://lib.eduskunta.fi/Resource.phx/kirjasto/yhteiskuntatieto/eu-tiedonlahdeopas/index.htm>

EUR-Lex, *Portaali Euroopan unionin oikeuteen*

<http://eur-lex.europa.eu/>

Euroopan komissio

<http://ec.europa.eu/>

Euroopan komission kirjastoviitteiden tietokanta *ECLAS*

<http://ec.europa.eu/eclas/>

Euroopan komission *Sinun Eurooppasi* -portaali

<http://ec.europa.eu/youreurope/>

Euroopan parlamentti

<http://www.europarl.europa.eu/>

Euroopan parlamentti, *Faktatietoja Euroopan unionista*

<http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/fi/0044c3dd41/EU-fact-sheets.html>

Euroopan unioni

Tiivistelmä Euroopan unionin lainsäädännöstä

http://europa.eu/legislation_summaries/index_fi.htm

Euroopan unionin neuvosto

<http://www.consilium.europa.eu/>

Euroopan unionin tutkimus- ja kehitysasioiden tietokanta *CORDIS*

<http://cordis.europa.eu/>

Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto

<http://publications.europa.eu/>

EU-tiedon portaali *EurActiv*

<http://www.euractiv.com/>

***EU Whoiswho*, Euroopan unionin virallinen hakemisto**

<http://europa.eu/whoiswho/>

Hakemisto

Hakemistossa esitetyt numerot viittaavat sivunumeroihin.

A

acquis communautaire	41
AKT-maat	50
alue- ja rakennepolitiikka	48
Amsterdamin sopimus	44
asetus	41
asiakirjajulkisuus	19
assosiaatiosopimukset	15
avoimuusperiaate	19
avoin koordinaatio	41

B

Bolognan prosessi	55
Bosman-tapaus	57

C

Comenius	55
Comité des représentants permanents (Coreper)	25, 30
Comité politique et de sécurité (COPS)	30, 34

COPA	34
COPS	34
Coreper	25, 30
Cotonoun sopimus	50

D

demokratiavaje	22
digitaaliset sisämarkkinat	52
direktiivi	42

E

Economic and Financial Affairs Council	30
Economic and Monetary Union (EMU)	16, 17, 48, 57
ECU	11, 17
EEC	12
EHTY	11
elinikäisen oppimisen ohjelma	55
elintarvikevirasto	29
energiapolitiikka	49
ennakkoratkaistu	31
ensisijaisuusperiaate (etusijaperiaate)	42
Erasmus	55

erityinen lainsäätämisyjärjestys	35, 36
ETA	12
ETUC	34
ETY	12
EU	12
EU-jäsenyys	13
EUMC	35
EU:n budjetti	35
EU:n kestävän kehityksen strategia	54
EU:n oikeushenkilöys	42
EU:n puheenjohtajuus	30
EU:n sotilasesikunta	32
EU:n säännöstö	41
EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja	31
EU:n ulkosuhdehallinto	31
Euratom	11
euro	11, 17, 48, 57
euroalue	11, 17, 48, 57
Eurobarometri	19
euroedustaja	27
Eurojust	25
Euroopan aluekehitysrahasto	48
Euroopan atomienergiayhteisö (Euratom)	11

Euroopan elintarviketurvallisuusviranomainen	29
Euroopan hiili- ja teräsyhteisö (EHTY)	11
Euroopan ihmisoikeussopimus	32
Euroopan investointipankki (EIP)	25
Euroopan kehitysrahasto	50
Euroopan keskuspankki (EKP)	26
Euroopan keskuspankkijärjestelmä (EKPJ)	26
Euroopan komissio	26
Euroopan kuluttajakeskus	50
Euroopan laajuiset verkot	51
Euroopan lääkearviointivirasto	29
Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR)	48
Euroopan neuvosto	32
Euroopan oikeudellinen verkosto	25
Euroopan oikeusasiamies	20
Euroopan parlamentin vetoamusvaliokunta	20
Euroopan parlamentti	27
Euroopan puolustusvirasto EDA	59
Euroopan rahapoliittinen instituutti	26
Euroopan sosiaalirahasto (ESR)	48
Euroopan syyttäjänvirasto	28
Euroopan talousalue (ETA)	12
Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK)	28

Euroopan talousyhteisö (ETY)	12
Euroopan tason poliittiset puolueet	27
Euroopan tietosuojavaltuutettu	20
Euroopan tilintarkastustuomioistuin	28
Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto	29
Euroopan unioni (EU)	12
Euroopan unionin alueiden komitea	29
Euroopan unionin elinten käänöskeskus	29
Euroopan unionin erillisvirastot	29
Euroopan unionin neuvosto	30
Euroopan unionin tuomioistuin	31
Euroopan unionin yleinen tuomioistuin	30
Euroopan valuuttajärjestelmä	16
Euroopan yhteisö (EY)	13
Euroopan yhtenäisasiakirja	14
Euroopan ympäristökeskus	29, 54
Eurooppa 2020 -kasvustrategia	53, 55, 56, 57, 58
eurooppalainen hallintotapa	38
eurooppalainen identiteetti	21
eurooppalainen ohjausjakso	58
eurooppalainen pidätysmääräys	54
eurooppalainen tutkimusalue	56
eurooppalainen työllisyysstrategia	58

Eurooppa-neuvosto	32
europarlamentaarikko	27
EuropeAid	50
European Currency Unit (ECU)	11
European Defence Agency (EDA)	59
European Economic Community (EEC)	12
European Information System (EIS)	54
European Investment Bank (EIB)	25
European Monetary System (EMS)	16
European University Institute	55
Europol	33
Europolin huumausaineyksikkö	33
euroryhmä	33
Eurostat	27
Exchange Rate Mechanism (ERM)	17
External Action Service	31
EY	13

G

good governance	38
Grundtvig	55

H

hallitustenvälinen konferenssi (HVK)	42
hallitustenvälisyys	13
harmonisointi (yhdenmukaistaminen)	43
henkilöiden vapaa liikkuvuus	21
High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy	31
hyvä hallinto	38
hyväksymismenettely	35

I

ihmisoikeussopimus	23
integraatio	14
integraation syveneminen	14
interventiohinta	51

J

jaettu toimivalta	45
joustava integraatio	17
julkisasiamies	31
jäsenhakemus	15
jäsenmaksut	35

jäsenyys	15
jäsenyysneuvottelut	15

K

kabotaasijärjestelmä	51
kaksoisenemmistö	37
kalataloustuotteiden yhteiset markkinajärjestelyt	52
kanneoikeus	22
kansalaisaloite	22
kantelu-oikeus	20
kaupan esteet	52
kauppapolitiikka	47
kehityspolitiikka	49
kilpailupolitiikka	47
Kioton sopimus	54
koheesiorahasto	48
komissaari	26
komitologiajärjestelmä	33
konventti	43
koulutuspolitiikka	55
kriisinhallintatehtävät	32, 34, 59
kulttuuripolitiikka	55

kuluttajansuoja	50
kuulemismenettely	35
kuutosmaat	11, 12
kynnyshinta	51
Kööpenhaminan kriteerit	15

L

laajentuminen	15
legitimiteetti	22
Leonardo da Vinci	55
liiallisia alijäämiä koskeva menettely	58
liikenne	50
liittovaltiokehitys (federalismi)	16
liittymissopimus	15
Lissabonin sopimus	44
Lissabonin strategia	56, 58
lobbaus	34
Luova Eurooppa	56

M

Maastrichtin sopimus	12, 14
----------------------------	---------------

maatalous- ja kalastuspolitiikka	51
maataloustuotteiden hintajärjestely	51
meppi	27
ministerineuvosto	30
monen nopeuden Eurooppa	18
monivuotinen rahoituskehys	35
monopoli	47
määräenemmistöpäätökset	36
määrävähemmistö	37
määrävän markkina-aseman väärinkäyttö	47

N

naapuruuspolitiikka	16
Natura 2000	54
Nizzan sopimus	44
NUTS-alueluokitus	49

O

oikeusperusta	43
OLAF	34
omat varat	35

P

Pariisin sopimus	14, 43
perusoikeuskirja	23
perussopimus	43
petostentorjunnan koordinointiyksikkö	34
pilarirakenne	13
poliittiset oikeudet	23
poliittisten ja turvallisuusasioiden komitea	30, 34
primääri- ja sekundäärioikeus	44
Prümin sopimus	54
puiteohjelmat	57
puolustusmateriaali-, tutkimus- ja sotilasvoimavaravirasto	59
pääosasto	27
päästäkauppadirektiivi	54
päätös	44

R

rahopolitiikka	48
rakennerahastot	48
ratifioiminen	45
Rooman sopimus	11, 12, 14

S

Schengen-alue	54
Schengen Information System (SIS)	54
Schengenin sopimus	54
Schengenin säännöstö	54
sektorineuvosto	30
siirretty säädösvalta	37
siirretty toimivalta	45
Single European Act (SEA)	14
sisämarkkinat	52
six-pack	58
solidaarisuuslauseke	59
sosiaalipolitiikka	53
sovittelukomitea	37
sovittelumenettely	37
suhteellisuusperiaate	38
suora sovellettavuus	45
suosituuuslauseke	47
syrjimättömyysperiaate	24
säädös	41, 42, 44
säädösvallan siirto	37

T

talous- ja rahaliitto (EMU)	16, 17, 48, 57
talouspolitiikan koordinaatio	57
talouspolitiikan laajat suuntaviivat	58
tavallinen lainsäätämisyjärjestys	36
tavoitehinta	51
teollisuuspolitiikka	56
The European Union Military Committee	35
tiivimpi yhteistyö	17
toimivallan siirtämisen periaate	38
toimivalta (kompetenssi)	44, 45
toissijaisuusperiaate (subsidiariteetti, läheisyysperiaate)	39
Trevi-yhteistyö	53
tukitoimet	46
turvatakuulauseke	59
tutkimus- ja innovaatiopolitiikka	56
työllisyyspolitiikka	58

U

ulkoasiainneuvosto	30
UNICE	34
unionin kansalaisuus	24

unionista eroaminen	15
urheilupolitiikka	57

V

vaalikelpoisuus	23
valkoinen kirja	26
valmistelukunta	43
valtioiden tukitoimet	47
valuuttakurssimekanismi	17
vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuva alue	53
vihreä kirja	26

Y

yhteinen kanta	36, 59
yhteinen toiminta	59
yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka	58
yhteiset suuntaviivat	59
yhteismarkkinat	52
yhteispäättömenettely	36
yhteistoimintamenettely	35
yhteisvaluutta	11
yhteisvastuulauseke	59

yhteisöllistäminen	18
yhteisöllisyys	18
yhteisömetodi	18
yhteisöpreferenssi	47
yksinomainen toimivalta	45
yleisten asioiden neuvosto	30
yliopistollinen Eurooppa-instituutti	55
ympäristöpolitiikka	54

Ä

äänioikeus	23
------------------	----



Eurooppatiedotus
Europainformationen

www.eurooppatiedotus.fi



Euroopan komission
Suomen-edustusto

<http://ec.europa.eu/finland>